

תורה אור א מנלי ח : ב ישיב כו : ג שם נא : ד שם : ה שם : ו שם לב : ז כושע י : ח ישיב נה : ט בראשית מט : י טס : כ דמש לב :

שני חכמים

פרק ששי

אבות

נקרא ריע. א"ר לוי בר חמל ומה מי שפוצל ע"ז כדי הוא כמותו שנאמר כמותם יהיו עושיהם וכו' מי שפוצל להקב"ה לא כל שכן סיביו כמותו ומתן שכר כתיב בדרך הגבר אשר יבטח בה' ויהיה ה' מבטחו. ועמידתו להיות דומין לרבו כיצד כתיב כאן כי ה' אלהינו לא אכלה וכתבו בושראל ויהי אור ישראל לאה וקדושו ללככה (דב"ר פ"ח):

משל לחלך שינא הוא וחילולתו למדבר וכלה אריסטון שידן אחר ולואי מ' שיתן לי גלוסקין אחד בל אחד ונתן לו גלוסקין אחד וקדמתו במחלל ובמשתה. כשהגיע לשוב שכת אותו לימים בל אותו אריסטון ועמד לפני המלך. א"ל המלך מה עינך א"ל אני הוא שנתתי לך גלוסקין במדבר. א"ל הרי אתה עשוי שלטון א"ל ולכך נתתי לך ועבדתך. א"ל הרי אתה עשוי אפרטוס. חזר וא"ל ולכך נתתי לך ועבדתך. א"ל הרי אתה עשוי כיוצא כי שמה יותר ממני אתה מנקה. כך אומר להם הקב"ה לצדיקים הרי אתם כיוצא כי שמה יותר ממני אתם מנקים שנאמר אם תשוב ואשיבך לפני תעמוד ואם תולא וקר מזולל כפי תהיה מה אני צורא עולמות וממיה מתים אף אתם כן (מ' תהלי' פקט"ו):

צדיק מושל ביראת אלהים. הצדיקים מושלים כניכול כמה שהקב"ה מושל. כיצד כל מה שהקב"ה עושה הצדיקים עושין. כיצד הקב"ה סוקד עקרות וממיה מתים עוצר גשמים ומוריד גשמים אף הצדיקים כן כו' עש"כ (דב"ר פ' האינו): אהוב אהב את המקום. כך דמך רבי יוחנן פיו דורו קורין עליו אם יתן אם את כל הון ביתו בזהב שאלה ר"י את הקורס כוז יכוז לו. כך דמך רבי אשעיה א"ס ערוה רלו ממנו פורחת באור כיס דורו קורין עליו אם יתן אם את כל הון ביתו בזהב שאלה ר"י לרבי אשעיה א"ס ערוה כוז יכוז לו (שה"ר פ"ח):

צדיק כחמר יסר. מה תמרה זו יש לה תאווה כך צדיקים יש להן תאווה ומכה תאווה הקב"ה שנאמר נפשי לויתך בלילה אף רוחי בקרבי אשחרך וכו' א"ר תנחומא מעשה בתמרה אחת שהיתה עומדת בחמתן ולא עשתה פירות והיו מרכיבין אותה ולא עשתה פירות אמר להם דקל אחד תמרה היא רואה מירוחו והיא מתאווה לה בלבה. והביאו ממנה זכרבינו אותה מיד עשתה פירות. כך כל תאווה ונפיון של צדיקים הקב"ה (כת"ר פ"ג): ט"כמח את המקום. היה ר' ישמעאל דורש אשירי אדם שמרחיק עצמו מן העבירה ומדבק בדרכיו של הקב"ה ובתורה. ללמד כשאלם מדבק בו ובתורה משמח צורלו. ה"ר בן חכם ישמח אב ואין אב אלא הקב"ה שהוא אב לכל העולם שנאמר אבני יתומים (מ' משלי פ"י): אם חכמת חכמת לך. ר' אליעזר היה דורש אם חכמת בתורה כאילו אתה משמח להקב"ה שמתן לך החורש שנאמר אם חכמת חכמת לך. לזה שנתן לך חכמה (שס פ"ט): גיל יגיל אני צדיק ויולד חכם ישמח בו. אפילו הקב"ה וחכמים שמחים בו. לכן נאמר

לבי ואשיבה תורת רבי ואומר ר' בני אם

תורה אור פ נראה ח: צ ישיע ג: ק שמואל ח: י: ש ש"ל: ח תחלת קצ: א ישיע ח: ב ס ד: י ישיע פ: א ס כ: ב וקרא י: ג פליק קצ: ד משלי ח: ה במדבר ל: י ישיע ח: ז ש: ג משלי ח: ד פליק ס: ז ש יא: ז ס קמו ח ש"ל: ט דברים כ: י ש יא: ב ש: ל נראה ח: מ ישיע ג: נ משלי כ: ס ש: ג:

תורה אור ע משלי כג : ב קט יז : ג טס יב : ד ליכנ כג : ה טס לו : ו ש טס כג : ז ימטיס חו : ח סקלויס ט : י דמיוס יז : יא מכלי כ :

ד נכוס יא :

שנו חכמים

פרק ששי

אבות

ומרחקתו מן החטא. כלנו נפגמי מרחק. למען לא נחטא לך. אין יזהר שולט על התורה כו' (לעיל):

נר לרגלי דכתיב ואור ואלוה דמקום כלור. אחר שלמה ואורה דמקום כלור. אחר שלמה ואורה דמקום כלור. אחר שלמה ואורה דמקום כלור. אחר שלמה ואורה דמקום כלור.

טובה וגו' דרך רשעים כחפלה וגו'. למה רשעים דומין למה. למה רשעים דומין למה. למה רשעים דומין למה. למה רשעים דומין למה.

שכיוס מהלך בדרך ולא כיוס כידו נר. שכיוס מהלך בדרך ולא כיוס כידו נר. שכיוס מהלך בדרך ולא כיוס כידו נר. שכיוס מהלך בדרך ולא כיוס כידו נר.

וכוא נכשל באבן ונפל פגע באבן ונכשו. וכוא נכשל באבן ונפל פגע באבן ונכשו. וכוא נכשל באבן ונפל פגע באבן ונכשו. וכוא נכשל באבן ונפל פגע באבן ונכשו.

בפניו. מלא נחל נפל בחוט לא כיוס. בפניו. מלא נחל נפל בחוט לא כיוס. בפניו. מלא נחל נפל בחוט לא כיוס. בפניו. מלא נחל נפל בחוט לא כיוס.

יודע כיוס כוא מהלך. כך רשעים דומין. יודע כיוס כוא מהלך. כך רשעים דומין. יודע כיוס כוא מהלך. כך רשעים דומין. יודע כיוס כוא מהלך. כך רשעים דומין.

אין להם אורה שנאמר דרך רשעים. אין להם אורה שנאמר דרך רשעים. אין להם אורה שנאמר דרך רשעים. אין להם אורה שנאמר דרך רשעים.

כחפלה. אבל הצדיקים דומין למה שחיה. כחפלה. אבל הצדיקים דומין למה שחיה. כחפלה. אבל הצדיקים דומין למה שחיה. כחפלה. אבל הצדיקים דומין למה שחיה.

מהלך כחפלה והגר כידו מלא אבן מסתלק. מהלך כחפלה והגר כידו מלא אבן מסתלק. מהלך כחפלה והגר כידו מלא אבן מסתלק. מהלך כחפלה והגר כידו מלא אבן מסתלק.

כימנה ולא נכשל בה. ראה אבן לא ככו. כימנה ולא נכשל בה. ראה אבן לא ככו. כימנה ולא נכשל בה. ראה אבן לא ככו. כימנה ולא נכשל בה.

כלל, כך אחר דוד נר לרגלי דכתיב. כלל, כך אחר דוד נר לרגלי דכתיב. כלל, כך אחר דוד נר לרגלי דכתיב. כלל, כך אחר דוד נר לרגלי דכתיב.

כי נר מציה וגו' וכן אחר דוד אפילו חנו. כי נר מציה וגו' וכן אחר דוד אפילו חנו. כי נר מציה וגו' וכן אחר דוד אפילו חנו. כי נר מציה וגו' וכן אחר דוד אפילו חנו.

דואה מתאווה ומבקש לחטוא אין ד"ת. דואה מתאווה ומבקש לחטוא אין ד"ת. דואה מתאווה ומבקש לחטוא אין ד"ת. דואה מתאווה ומבקש לחטוא אין ד"ת.

מניחין אותי אם נקשתי להלך כס מאורין. מניחין אותי אם נקשתי להלך כס מאורין. מניחין אותי אם נקשתי להלך כס מאורין. מניחין אותי אם נקשתי להלך כס מאורין.

לפני לך נאמר נר לרגלי דכתיב וגו' (מ' תהלים פק"ט):

אל ננת אגוז ירדתי. מה אגוז זה האבן. אל ננת אגוז ירדתי. מה אגוז זה האבן. אל ננת אגוז ירדתי. מה אגוז זה האבן. אל ננת אגוז ירדתי. מה אגוז זה האבן.

שוכרו כך התורה קרויה אבן שנאמר. שוכרו כך התורה קרויה אבן שנאמר. שוכרו כך התורה קרויה אבן שנאמר. שוכרו כך התורה קרויה אבן שנאמר.

ואתנה את לוחות האבן. ויזהר קרוי אבן. ואתנה את לוחות האבן. ויזהר קרוי אבן. ואתנה את לוחות האבן. ויזהר קרוי אבן. ואתנה את לוחות האבן. ויזהר קרוי אבן.

שנאמר והסירותי את לב האבן מנשכרם. שנאמר והסירותי את לב האבן מנשכרם. שנאמר והסירותי את לב האבן מנשכרם. שנאמר והסירותי את לב האבן מנשכרם.

אר"ל למקום ארימון שהוא משוכש בגייסות. אר"ל למקום ארימון שהוא משוכש בגייסות. אר"ל למקום ארימון שהוא משוכש בגייסות. אר"ל למקום ארימון שהוא משוכש בגייסות.

מה עשה המלך הושיב בו כוכטריניס. מה עשה המלך הושיב בו כוכטריניס. מה עשה המלך הושיב בו כוכטריניס. מה עשה המלך הושיב בו כוכטריניס.

בשגיל לשומרו. כדי שלא יקפחו לעוברים. בשגיל לשומרו. כדי שלא יקפחו לעוברים. בשגיל לשומרו. כדי שלא יקפחו לעוברים. בשגיל לשומרו. כדי שלא יקפחו לעוברים.

ושנים. כך אחר הקב"ה תורה קרויה אבן. ושנים. כך אחר הקב"ה תורה קרויה אבן. ושנים. כך אחר הקב"ה תורה קרויה אבן. ושנים. כך אחר הקב"ה תורה קרויה אבן.

ויזהר קרוי אבן תהא האבן משמר האבן. ויזהר קרוי אבן תהא האבן משמר האבן. ויזהר קרוי אבן תהא האבן משמר האבן. ויזהר קרוי אבן תהא האבן משמר האבן.

(שכ"ר פ"ו):

רבי חנינא בר פפא אחר אם נא יצרך. רבי חנינא בר פפא אחר אם נא יצרך. רבי חנינא בר פפא אחר אם נא יצרך. רבי חנינא בר פפא אחר אם נא יצרך.

להשחיקך דהכו דכ"ת כו' (לעיל ס"ד מ"א):

רשב"י אומר מאי דכתיב החכמה תעז. רשב"י אומר מאי דכתיב החכמה תעז. רשב"י אומר מאי דכתיב החכמה תעז. רשב"י אומר מאי דכתיב החכמה תעז.

לחכם מעשרה שליטים אשר היו. לחכם מעשרה שליטים אשר היו. לחכם מעשרה שליטים אשר היו. לחכם מעשרה שליטים אשר היו.

בעיר וכי עזרה שליטים הם בעיר והלא אין. בעיר וכי עזרה שליטים הם בעיר והלא אין. בעיר וכי עזרה שליטים הם בעיר והלא אין. בעיר וכי עזרה שליטים הם בעיר והלא אין.

בעיר חלא שליט אחד חלא כל ת"ח שהוא. בעיר חלא שליט אחד חלא כל ת"ח שהוא. בעיר חלא שליט אחד חלא כל ת"ח שהוא. בעיר חלא שליט אחד חלא כל ת"ח שהוא.

קורא וטובה ועוסק בתורה לשם שמים. קורא וטובה ועוסק בתורה לשם שמים. קורא וטובה ועוסק בתורה לשם שמים. קורא וטובה ועוסק בתורה לשם שמים.

עושה תשובה ומעש"ט הוא גיטל מעשרה. עושה תשובה ומעש"ט הוא גיטל מעשרה. עושה תשובה ומעש"ט הוא גיטל מעשרה. עושה תשובה ומעש"ט הוא גיטל מעשרה.

דברים קשים המחייבין את האדם ואלו הן. דברים קשים המחייבין את האדם ואלו הן. דברים קשים המחייבין את האדם ואלו הן. דברים קשים המחייבין את האדם ואלו הן.

שתי עינים שתי אלוים שתי ידים שתי. שתי עינים שתי אלוים שתי ידים שתי. שתי עינים שתי אלוים שתי ידים שתי. שתי עינים שתי אלוים שתי ידים שתי.

רגלים ופיו וגופו. עיניו שהוא רואה בהם. רגלים ופיו וגופו. עיניו שהוא רואה בהם. רגלים ופיו וגופו. עיניו שהוא רואה בהם. רגלים ופיו וגופו. עיניו שהוא רואה בהם.

מחון שאינו שלו. שתי אלוים שהוא שומע. מחון שאינו שלו. שתי אלוים שהוא שומע. מחון שאינו שלו. שתי אלוים שהוא שומע. מחון שאינו שלו. שתי אלוים שהוא שומע.

בהן דברים בטלים מפני שהם נכונים תחלה. בהן דברים בטלים מפני שהם נכונים תחלה. בהן דברים בטלים מפני שהם נכונים תחלה. בהן דברים בטלים מפני שהם נכונים תחלה.

לשאר דברים. שתי ידים שתי רגלים שהוא. לשאר דברים. שתי ידים שתי רגלים שהוא. לשאר דברים. שתי ידים שתי רגלים שהוא. לשאר דברים. שתי ידים שתי רגלים שהוא.

הולך וגונב וגוול וחומם בהן. ופיו וגופו. הולך וגונב וגוול וחומם בהן. ופיו וגופו. הולך וגונב וגוול וחומם בהן. ופיו וגופו. הולך וגונב וגוול וחומם בהן.

שכר שנו חכמים לעולם. שכר שנו חכמים לעולם. שכר שנו חכמים לעולם. שכר שנו חכמים לעולם. שכר שנו חכמים לעולם. שכר שנו חכמים לעולם.

וכא אדם הולך אל כהמ"ד כו' (לעיל פ"א). וכא אדם הולך אל כהמ"ד כו' (לעיל פ"א). וכא אדם הולך אל כהמ"ד כו' (לעיל פ"א). וכא אדם הולך אל כהמ"ד כו' (לעיל פ"א).

שנאמר כל עמל אדם לזרע לפיו. ועוד אחר. שנאמר כל עמל אדם לזרע לפיו. ועוד אחר. שנאמר כל עמל אדם לזרע לפיו. ועוד אחר. שנאמר כל עמל אדם לזרע לפיו.

רשב"י כל הנותן ד"ת על לבו מעבירין. רשב"י כל הנותן ד"ת על לבו מעבירין. רשב"י כל הנותן ד"ת על לבו מעבירין. רשב"י כל הנותן ד"ת על לבו מעבירין.

ממנו עוד עשרה דברים קשין. אי הירודי. ממנו עוד עשרה דברים קשין. אי הירודי. ממנו עוד עשרה דברים קשין. אי הירודי. ממנו עוד עשרה דברים קשין. אי הירודי.

עבירה כו' (לעיל) (תנח"ך פט"ו):

שפבי כמים לכך נזכר פני ה'. מה מים. שפבי כמים לכך נזכר פני ה'. מה מים. שפבי כמים לכך נזכר פני ה'. מה מים. שפבי כמים לכך נזכר פני ה'. מה מים.

הללו מקוה טהרה כן לישראל ולכל. הללו מקוה טהרה כן לישראל ולכל. הללו מקוה טהרה כן לישראל ולכל. הללו מקוה טהרה כן לישראל ולכל. הללו מקוה טהרה כן לישראל ולכל.

אשר נצרך בעולם שנאמר וכל אשר לא. אשר נצרך בעולם שנאמר וכל אשר לא. אשר נצרך בעולם שנאמר וכל אשר לא. אשר נצרך בעולם שנאמר וכל אשר לא. אשר נצרך בעולם שנאמר וכל אשר לא.

יבא נאם תעבירו במים כך ד"ת מקוה. יבא נאם תעבירו במים כך ד"ת מקוה. יבא נאם תעבירו במים כך ד"ת מקוה. יבא נאם תעבירו במים כך ד"ת מקוה.

טהרה הוא לישראל בכל מקומות מושבות. טהרה הוא לישראל בכל מקומות מושבות. טהרה הוא לישראל בכל מקומות מושבות. טהרה הוא לישראל בכל מקומות מושבות.

בא וראה כמה גדולה כחה של התורה. בא וראה כמה גדולה כחה של התורה. בא וראה כמה גדולה כחה של התורה. בא וראה כמה גדולה כחה של התורה.

שמטרת את פושעי ישראל בזמן שטישין. שמטרת את פושעי ישראל בזמן שטישין. שמטרת את פושעי ישראל בזמן שטישין. שמטרת את פושעי ישראל בזמן שטישין.

תשובה אפי' מע"ז שזדים שנאמר וורקתי. תשובה אפי' מע"ז שזדים שנאמר וורקתי. תשובה אפי' מע"ז שזדים שנאמר וורקתי. תשובה אפי' מע"ז שזדים שנאמר וורקתי.

עליכם מים טהורים וגו' ואין מים חלא. עליכם מים טהורים וגו' ואין מים חלא. עליכם מים טהורים וגו' ואין מים חלא. עליכם מים טהורים וגו' ואין מים חלא.

הללו באים על המאורות ומכפרים כך ד"ת. הללו באים על המאורות ומכפרים כך ד"ת. הללו באים על המאורות ומכפרים כך ד"ת. הללו באים על המאורות ומכפרים כך ד"ת.

תלמיד חכם הוא יעסוק בתורה שנאמר. תלמיד חכם הוא יעסוק בתורה שנאמר. תלמיד חכם הוא יעסוק בתורה שנאמר. תלמיד חכם הוא יעסוק בתורה שנאמר.

תורה שנאמר יעץ חיים היא למחויקים בה. ואם עם הארץ הוא ישפיל רעתו שנאמר 'וסלף בה שבר ברות. רבי אחא בר חנינא. תורה שנאמר יעץ חיים היא למחויקים בה.

אמר כיסר אין לו תקנה שכבר ברתו דוד הקרש שנאמר 'יכרת ה' כל עפתי חלקות לשון מדברת גרו'ות. אלא מאי תקנתיה שלא יבא לידי לשון הרע אם ת"ת הוא יעסוק בתורה ואם ע"ה הוא ישפיל רעתו:

ובקרבנות

תורה אור ה' יתקאל מו: ו פלג ינ: ז דמאל ד: ח פלג ג: ט שט כ: י יטמס כח: כ משליו: ל טהיג ז: ס יתגיה לב: ז דברים יא: ס דברים לב: ע טכ כא: פ משט עו: צ יתמס ס: ק משליו: ר שט עו: ש פלגים יב:

נכרת

תורה. שנאמר הוא כל זמא לכו לחיים ואין טורח אלול דברי תורה
שנאמר אמרו ח' אמרו ח' אמרו ח' (תנא"ר פ"ח):
ומקרבנו ליד זכות. דדיה ידוון ככל עת מועד לך לחנוך דדיה של
תורה שמניחה אותך ליד זכות מלחנך חיק נכריה שמניחה

נכריה: אף חכמים. דכתיב מה מוצו חלוק יעקב וסמך ליה חכמים
נכריה: ובי און חכם ראוי להיות נביא דקאמרם נטלה נטלה מן הנביאים ונמנה
לחכמים מכלל דמעיסקא לא היסס נטלה לחכמים: ה"ק חס"פ נטלה

לידי חוכה ואל תאמר אין הקב"ה רואה מה
אני עושה ת"ל כי טוב עיניו: דרבי איש
מכאן אמרו חכמים דע מה למעלה ממך
עין רואה ואין שומעת (מ' משלי פ"ה):
ומקרבנו ליד זכות. משנתי דרבי ואשיבה
רגלי אל עדותיך. אמר ר' דוד
לפני הקב"ה רנ"ט בכל יום ויום הייתי
מתעב ואומר למקום פלוני אני כולך לבית
דירה פלוני אני הולך. והיו רגלי מניחות
אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות שנאמר
ואשיבה רגלי אל עדותיך (ויק"ר פ' בחקתי):
וגדגן ממנו עצה ותושיה בינה ונכורה.
על כן יאמר בספר חלמות ה'.

אמר הקב"ה אחס עסקתם בספר ואני
נלחם על ידיכם (מדרש תהלים):
הכל גבורים עושי מלחמה. הכל גבורים
במלחמה של תורה. וכה"ל ברכו
ה' מלאכיו גבורי כח וגו'. עושי מלחמה
שהיו נושאים וטוחנים במלחמה של תורה
וכה"ל על כן יאמר בספר מלחמות ה' (ספרי
האזינו סי' ט"ז):

אשרי מי שמתעב ד"ס על פיו. אמר
הקב"ה בשבילי אני מציל את ישראל
שנאמר יבחר אלהים חדשים לו לחס
סערים מן אס יראה ורומח בארבעים
אלף בישראל מכאן אמרו ארבעים אלף
מישראל שנקבצו יחדו למלחמה ויש
ביניהם זוג אחד תלמידי חכמים דומה
לכם כאילו אחו מן ותרם ומר פיות
בידם לכך נאמר מן אס יראה וגו' (תנא"ר פ"ד):

ר' יוחנן ור' יוחנן תרובין אמרין מצינו
שקדניקים קרוין חומה שנאמר חומה
היו עלינו (מדרש שמואל):

שנאמר לי עצה וגו'. עד שלא נברא
העולם נתעב הקב"ה בתורה
ששמה תושיה לבראות את העולם כו' (לעיל פ"ב):

הלא כחנתי לך שלישים נמועות ודעת.
אס נקש לטול עצה מן התורה הוי
נוטל וכן דוד אומר בסקודין אשיחה וגו' (ילקוט משלי פ"ב):

ונתנת לו מלכות. ירא את ה' בני ומלך
כל מי שכוף ירא מן הקב"ה סופו
ליעשות מלך כו' (לעיל פ"א):

חיות איש מהיר במלכתו לפני מלכים
יתוכם אלו הצדיקים שהם עוסקין
במלכתו של הקב"ה לסיכך לפני מלכים
ותוכם שמחנכים בתורה שנאמר כי מלכים
ומלוכו וגו'. ד"ל לפני מלכים ויתוכם לפני
מלכי תורה (שם פ"א):

ובגלך לו רוי תורה. ברוך המקום ב"ה
שנאמר גדנרי חכמים ובתלמידיהם
ומקיים עליהם במדה שאדם מודד נס
מודדן לו כמו שהם יושבין בבתי כנסיות
ובבתי מדרשות ובכל מקום שפנוי להם
וקורין ושועין לשם שמים ויראה בלגנם
ומחזיקין ד"ת על פיהם. כמו כן הקב"ה
יושב כנגדם ומגלה להם סודות בתורה
(תנא"ר דני אליהו רבה פרק כ"ו):

צאונה

ומקרבנו ליד זכות. (גרמא פו) א"ר חסא בר חנינא
למה נסמכו אלהים לנחלים וכתוב "נחלים

נפיו בננות עלי נהר כאהלים נטע וגו' לומר לך מה
נחלים מעלים את האדם ממוכא לטהרה אף אלהים
מעלים את האדם מכף חובה לכף זכות: (ספרי עקב פ'
מ"ח) נמשלה דברי הורה למים מה מים מעלים את
הטמא ממוכא כן ד"ת מעלים את האדם ממוכא
לטהרה שנאמר "יראת ה' טהרה". וכה מים משיבים
נפשו של אדם כך ד"ת משיבים נפשו של אדם מדרך
רעה לדרך טובה שנאמר "תורת ה' הטיבה משיבת
נפש: (חגיגה ג) דברי חכמים כדרכונות. למה נמשלו
ד"ת לדרכונות לומר לך מה דרבן זה מכון את הפרה
להלמיה להביא היים לעולם אף ד"ת מכוננים לב
לומדיהן מדרבי מיתה לדרכי חיים: וזהו מכו עצה
כו'. (מ' תהלים פ"ה) "ובל אשר יעשה יצליח שיהיו הכל
צריכין לעצתו כגון רבי אלעזר בן ערך שיעץ עצות
ומתקיימות. ומצליחות. אכרו לו נביא אתה א"ל לא
נביא אנכי אלא כך מקובלני מרבנני כל עצה שהיא
לשם שמים סוזה להתקיים. א"ר חנניא מקרא מלא
הוא יעצת ה' היא תקום כל עצה שיש בה דבר ה' היא
תקום: ותקיימה. (נ"ג יב) א"ר אבדימי דסן חיפה
מיום שתרב בית המקדש נטלה גבואה מן הנביאים
וגרנה לחכמים אטו חכם לאו נביא הוא הוי קאמר
אע"פ שנמלה מן הנביאים מן החכמים לא נטלה. אסר
אמימר וחכם עדיף מנביא שנאמר "ונביא לבב חכמה
מי נתלה בסי הוי אומר קטן נתלה בגדול אסר אבוי
תרע דאמר גברא רבה מילתא ומתאמרה משמיה דגברא
רבה אתרינא כוותיה. אסר רבא מאי קושיא דילכא
תרווייהו בני חד מולא ניהו. אלא אמר רבא תרע דאמר
גברא רבה מילתא ומתאמרה משמיה דרבי עקיבא בן
יוסף כוותיה. א"ר אשי מאי קושיא דלמא להא מילתא
בר מולא דר"ע הוא אלא א"ר אשי תרע דאמר גברא
רבה מילתא ומתאמרה משמיה דרבי עקיבא קאמר
בה: (מ' שמואל) "כי לא יעשה ה' אלהים דבר כי אם נלה סודו אל עבדיו הנביאים אלו החכמים:
(נ"ג פ"ט) בתחלה היה סוד ה' ליראיו שנאמר "סוד ה' ליראיו". ואחר כך לישירים שנאמר "וזאת
ישירים סודו". ואחר כך לנביאים שנאמר "כי לא יעשה ה' אלהים דבר וגו': וגבורה. (נ"ג ז) ר'
יהודה נשיאה רבה דשורא אדרבנן א"ל רשב"ל רבנן לא צריכי נשירותא רכתיב "אספרם מחול
ידבון אלו מעשיהם של צדיקים שאספרם מחול ירבון. וק"ו הוא ומה תול שמו"ס סגין על הים
מעשיהם של צדיקים שהם מרובין עא"ו. כי אחא לקטיה דרבי יוחנן א"ל אמאי לא תימא ליה
מהאי קרא לאני חומה ושדי במגדלות. אני חומה זו הורה. ושדי במגדלות אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות:
לה כדרוש רבא אני חומה זו כנסת ישראל ושדי במגדלות אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות:
(נ"ג קטז) דרש רבי פנחס בר חסא כל מי שיש לו חולי בתוך ביתו ולך אצל חכם ויבקש עליו
רחמים שנאמר "חמת מלך מלאכי מות ואיש חכם יפטרנה: (יחזקאל פ"א) רבי חני בר חיזקיה
דרבנן איקרו מלכים רכתיב רבי מלכים יפטרנה: (יחזקאל פ"א) רבי חני בר חיזקיה
פרינקין הוה סמין לון אורייתא לומר שכל שכרה שניתנה מהורה ניתנה שנאמר "כי מלכים
יפלוכו בי שרים ישורו: (ע"ז יט) רבא רמי כתיב יעל נמי וכתוב יעל כסא. בתחלה על נפי
ולבסוף על כסא. כתיב "בראש מרומים וכתוב יעל הך. בתחלה בראש מרומים ולבסוף על
הך: ובמשיגה. (נ"ג פ"א) א"ר חלבו א"ר חנא כל אדם שיש בו יראת שמים דבריו נשמעים
שנאמר "כוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא וגו': (ילקוט משלי פ"א) "עיר גבורים עלה חכם
וי רד עון סבחתה רבי נחמיה אומר עון זו תורה. מבטחה שכל מי שיגע בה בטוח שהוא נחר
ואחרים מקיימין אותו: וחקיקור דין. (יחזקאל פ"א) רבנן אמרין "כי ה' יהיה בכפלה אפילו
דברים שאתה כסיל בהן. ושם רגלך מלכך. ר' חסא אמר מן ההוריה: (מ' תהלים פ"א) "והורך
נוראות ימינך. ר' חייא אמר אם תפצת בתורה שנתנה בנוראות ושנכתבה בימין שנאמר "ימינינו
אש דת לסו. את עתיד שתהא יושב ודורש וסורה הנוראות: ומגלילן לו רוי הורה. (סנהדרין
נ"ט) ר"ע אומר זמר בכל יום זמר בכל יום, א"ר יצחק בר אבדימי מאי קראה שנאמר "יגמש עמל
עמלה לו כי אף עליו פיהו הוא עמל במקום הזה וחורתו עמלת לו במקום אחר: (ע"ז לה) דרש
ר"ג בר רב חסדא מאי דכתיב "לרית שמניך טובים למה ת"ת רוסה לצלותית של פלייטין
במולה

מן הנביאים שהיו חכמים מן החכמים לא
נטלה: ונביא. יס לו לכב חכמה: חדע.
שלא נטלה מן החכמים: משמיה דר"ע כוותיה.
וילכא למימר בני חד מולא ריהו שהרי ר"ע
חכם ממנו הרבה: ולא פעמא קאמר.
במילתיה וכיון דאמר פעמא אין זה כסומא
במכות לירד בארובה במקרה נטלה אלא
סכנה הלב היא הנאה לו בנטולה וזכה
להסכים להלכה למשה מסיני: דשורה. הפיל
הנאח חומה העיר על החכמים: זו כנסת ישראל.
שכולן שוין לעמן חומה ונודדין עממן ליטמע
באומות: חמם מלך. הייט נער שנאה לו
חמה מלח המקום: מלכא מוס. היינו מולה
שטעה למות: יפטרנה. יקחנה: הוה מסעין
לון אורייתא. נתן להם ס"ה בידן לומר שאין
ראוי להיות מנהיג אלא מי שהוא בן תורה
ומורה כל השורה והכבוד: כתיב על נפי.
בתורה משמיה שמה נערויה מקרא תלמידים
העוסקין בה על נפי משמע כעל כנפים מושב
שליט קבוע: וכתיב קרא על כסא. מקום
כבוד קבוע כמו רק הכסא הגדול ממך: ל"א
בתחלה על נפי. ויחיד כלל תלמידים כמו אס
בגו ינא: בראש מרומים. מסהלק במחנות:
ולבסוף על דרך. מורה הנוראות לעין כל:
זמר בכל יום. הוה מסדר תלמודך חס"פ
שסוד בפין כזמר וכוף יגרום לך שפחה
לעולם הכא בשמחה ובשירים: נפש עמל עמלה
לו. מסני שטמל בתורה. תורה שומלת לו:
כי חקף עליו פיהו. משני שהוא משיב דברים
בסיו תמיד כחוקף שעל החמור: תורה שומלת
לו. שמחמור עליו ומקשה מאת קונה למסור
לו סעמי תורה וסמיה וכל כך למה שאחף
עליו

רבה מילתא ומתאמרה הלכה למשה מסיני כוותיה. ודלמא כסומא בארובה ולא טעמא קאמר
בה: (מ' שמואל) "כי לא יעשה ה' אלהים דבר כי אם נלה סודו אל עבדיו הנביאים אלו החכמים:
(נ"ג פ"ט) בתחלה היה סוד ה' ליראיו שנאמר "סוד ה' ליראיו". ואחר כך לישירים שנאמר "וזאת
ישירים סודו". ואחר כך לנביאים שנאמר "כי לא יעשה ה' אלהים דבר וגו': וגבורה. (נ"ג ז) ר'
יהודה נשיאה רבה דשורא אדרבנן א"ל רשב"ל רבנן לא צריכי נשירותא רכתיב "אספרם מחול
ידבון אלו מעשיהם של צדיקים שאספרם מחול ירבון. וק"ו הוא ומה תול שמו"ס סגין על הים
מעשיהם של צדיקים שהם מרובין עא"ו. כי אחא לקטיה דרבי יוחנן א"ל אמאי לא תימא ליה
מהאי קרא לאני חומה ושדי במגדלות. אני חומה זו הורה. ושדי במגדלות אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות:
לה כדרוש רבא אני חומה זו כנסת ישראל ושדי במגדלות אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות:
(נ"ג קטז) דרש רבי פנחס בר חסא כל מי שיש לו חולי בתוך ביתו ולך אצל חכם ויבקש עליו
רחמים שנאמר "חמת מלך מלאכי מות ואיש חכם יפטרנה: (יחזקאל פ"א) רבי חני בר חיזקיה
דרבנן איקרו מלכים רכתיב רבי מלכים יפטרנה: (יחזקאל פ"א) רבי חני בר חיזקיה
פרינקין הוה סמין לון אורייתא לומר שכל שכרה שניתנה מהורה ניתנה שנאמר "כי מלכים
יפלוכו בי שרים ישורו: (ע"ז יט) רבא רמי כתיב יעל נמי וכתוב יעל כסא. בתחלה על נפי
ולבסוף על כסא. כתיב "בראש מרומים וכתוב יעל הך. בתחלה בראש מרומים ולבסוף על
הך: ובמשיגה. (נ"ג פ"א) א"ר חלבו א"ר חנא כל אדם שיש בו יראת שמים דבריו נשמעים
שנאמר "כוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא וגו': (ילקוט משלי פ"א) "עיר גבורים עלה חכם
וי רד עון סבחתה רבי נחמיה אומר עון זו תורה. מבטחה שכל מי שיגע בה בטוח שהוא נחר
ואחרים מקיימין אותו: וחקיקור דין. (יחזקאל פ"א) רבנן אמרין "כי ה' יהיה בכפלה אפילו
דברים שאתה כסיל בהן. ושם רגלך מלכך. ר' חסא אמר מן ההוריה: (מ' תהלים פ"א) "והורך
נוראות ימינך. ר' חייא אמר אם תפצת בתורה שנתנה בנוראות ושנכתבה בימין שנאמר "ימינינו
אש דת לסו. את עתיד שתהא יושב ודורש וסורה הנוראות: ומגלילן לו רוי הורה. (סנהדרין
נ"ט) ר"ע אומר זמר בכל יום זמר בכל יום, א"ר יצחק בר אבדימי מאי קראה שנאמר "יגמש עמל
עמלה לו כי אף עליו פיהו הוא עמל במקום הזה וחורתו עמלת לו במקום אחר: (ע"ז לה) דרש
ר"ג בר רב חסדא מאי דכתיב "לרית שמניך טובים למה ת"ת רוסה לצלותית של פלייטין
במולה

במיהם וכללכם ועליהם מחקיימין מה שנאמר כי קרונ אלון הדבר מלך בפין וכללכם לעשותו (תנא"ר דני אליהו רבה פרק כ"ו):

תורה אור ח במדבר כד : א תהלים יב : ב שם : ג קהלת יב : ד תהלים א : ה שם לג : ו תהלים י : ז פסוק : ח קהלת יב : ט משלי כד : י פסוק : יא
ב תהלים קלג : יב שם : יג משלי כד : יד שם : יט שם : כ שם : כא שם : כב שם : כג שם : כד שם : כה שם : כו שם : כז שם : כח שם : כט שם : לו שם : לז שם : לח שם : לט שם : מ שם : מא שם : מב שם : מג שם : מד שם : מה שם : מו שם : מז שם : מח שם : מט שם : נא שם : נב שם : נג שם : נד שם : נה שם : נו שם : נז שם : נח שם : נט שם : סא שם : סב שם : סג שם : סד שם : סה שם : סו שם : סז שם : סח שם : סט שם : עא שם : עב שם : עג שם : עד שם : עה שם : עו שם : עז שם : עח שם : עט שם : פא שם : פב שם : פג שם : פד שם : פה שם : פו שם : פז שם : פח שם : פט שם : קא שם : קב שם : קג שם : קד שם : קה שם : קו שם : קז שם : קח שם : קט שם : קס שם : קסא שם : קסב שם : קסג שם : קסד שם : קסה שם : קסו שם : קסז שם : קסח שם : קסט שם : קסו שם : קסז שם : קסח שם : קסט שם : קסו שם : קסז שם : קסח שם : קסט

שנו חכמים

פרק ששי

אבות

עליו פירו על דברי תורה: מגולה רחוק מדף. והיינו דכתיב עמך פורק עמך כשמגלגל אותה ומזיקין שמה כלומר כשחשה מלמד תורה לתלמידים או ילד לך שם: מצלין לו. מעמלן בלא פורק כשהוא מלמדן: טורף. מים מכוסין וסופן כלים: בלדך. מים חיים ואין שוסקין: חמוקי ירכיך. כמו חמק עבר: אף ד"ת בספר. דכתיב בסיפיה דקרא מעשה ידי אמן התורה מעשה ידי אומנתו של הקב"ה: מ"ס עבדים הכי. דשנית בשוק: צינח דכלה. דרשה שהכל מצוין שם: מוקים לה בלדקה. דמינעיה למענד בסתר: חמוקי ירכיך. הנסחדים כיך שכווד התורה בלגנא ולא להיום יושב ושונה בגנהה של פיר ולא לשנות לתלמידים בשוק: שאינו נוקם. נקמתו: ועבר. אינה כנחש בלבו: העלבים. שגלבים מיד אחרים ואין עולבין אחרים: עושים מאהבה. עושים מעט מאהבת המקום ולא ליסול שער: דנקא ליה בלבו. ואם בא אחר לנקם נקמתו נקו המשפט ישחוק: דמפיים ליה. לנקם מחילה: גדולים לדיקים כו'. דנרשא חשיב לתלמא לדיקי ומלאך לכסוף דכתיב וכוה די רביעאס דמה לכר אלהין: ככל

צאניה ורלינה בנות ציון בתוך שלמה וגו' זה חמ"ה הקב"ה שהוא חמ"ה דומה למלך צו"ל שהוא יושב על כסאו וחקני מדינתו יושבין לפניו והמלך לומד מהן דבר חכמה בינה דעה והשכל. אבל הקב"ה חמ"ה יחי שמו הגדול מבורך שליש היום הוא קורא ושונה ושלש היום הוא דן את הדין ושלש היום הוא קוץ ומפרנס את הצדיקים וחמ"ה בהכמה ובכונה בדעה ובהשכל שנאמר נותן ליעקב כח וללוי אונים עצמה ירכה. ואומר יבך חכמתא לחכמין ומנדעא לידעי בינה. וכה"ל כי ה' יתן חכמה מציו דעת ותבונה (שם פי"ז): ונעשה כחמין המתגבר. נמשלה ד"ת כמים שנאמר הוי כל צמח לכו לחים מה מים יורדין טיפין טיפין ונעשים נחלים כך תורה אדם לומד שתי הלכות היום ושתי הלכות למחר עד שנעשה כנחל טבע (שהש"ר פ"ט):

ישמע חכם ויוסף לקח. א"ר ירמיה אס ראית חכם שמתחכם בתורה מוסיפין לו תורה על תורתו וחכמה על חכמתו (מ' משלי פ"ט):

בר לרגלי דברך ואור לנתיבותי. אמר דוד כשאני מתחיל בד"ת חטט אני מתחיל בהם והם טבעים וכשאני נכנס לתוכה נפתחים לי שערים הרבה לכך נאמר בר לרגלי דברך ואור לנתיבותי (מדרש תהלים פכ"ז):

והוי צנוע. חכמות בחוץ תרונה. שאל ר' שמואל בר נחמני את ר' יוחנן בן אלעזר שהיה עומד בשוק א"ל כנה לי פרק אחר א"ל לך לבית התלמוד ואשנה אותך א"ל לא למדתי חכמות בחוץ תרונה א"ל אס קרית לא שנית בחוץ של תורה. התרגלויות היכן נמכרת בחוץ כך התורה ברחובות חתן קולה במקום שמרחיבין אותה בנתיבים נכסיות ונכתי מדרשות (מחזומא בחקתי):

אשרי אדם שיש בו ד"ת והוא יושב וקורא ושונה במקום צנוע וכתר אצל מי מליצין אותו הוי אומר אצל הקב"ה שנאמר יושב בסתר עליון וגו' כשם שהם משומין עצמן יחידים בעו"ל ואין עמהן זר. כמו כן הם בעו"ל הם יושבים אצל הקב"ה לכדו ואין זר עמהם ועס"א אלהים מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות. ואין אסירים אלא ת"ח שאוסרין את עצמן למקום צרה"מ למקרא בו' ואומר לאמר לאסורים צאו בו' (תנח"א פכ"ז):

והצנוע לכת עם אלהיך. אל תקרא והצנוע לכת עם אלהיך אלא והצנוע לכת עמך אלהיך כל זמן שאתה כולך עמו בצנועא הוא גם כן עמך בצנועא (שם ספכ"ח):

כה יפו פעמך בנעלים בת גדי חמוקי ירכיך. מה ירך בסתר אף כל דבר טוב שיעשה האדם ייחזה בסתר דקה

בסתר ענוה עם אשתו בסתר. ואם אתה עושה כן תהא חביב לפני המקום (שם פי"א): רב הונא בשם רשב"ל מה כלל זה צנוע. כך ת"ח צריך שיהא צנוע. ר' חלפתא בשם רשב"ל מה כלל זה יושבת צוריא ואומרת ראו שאני טהורה וזו עדותי מעידה עלי. כך ת"ח צריך שלא יהא צו דבר של דוסי (שהש"ר פ"ד סכ"ב): ומחל על עלבונו. א"ר יששכר ומה אס יוסף שמחל לאשתו דכתיב לא אתם שלחתם אותי הנה. ראה עד היכן מתקנת להם דא"ר יודן אמר הקב"ה לשבעים אתם מכרתם אחיכם מתוך מאכל ומשתה שנאמר וישנו לאכל לחם הרי בניכם נמכרים בשוין מתוך אכילה ושתייה שנאמר והמלך והמן ישנו לשתייה מי שאינו מוחל לחברו עתה"ו (מ' תהלים פי"ד): לא ישב בקרב ביתי עוסי רמיה. ארי"ל צריך אדם להיות עלוב בביתו ואם בביתו אצל בניו של הקב"ה (מדרש תהלים פק"א): כל השומע קולתו ושותק נקרא חסיד בו' (לעיל):

ובגדלתו ומרוממתו על כל המעשים. א"ר ירמיה בן אלעזר גדול כהן של צדיקים שאין כל העולם ומלואו מקלסין להקב"ה אלא בחצי שם שנאמר כל הנשמה תהלל יה הללויה אבל הצדיקים מקלסין להקב"ה בשם שלם שנאמר רננו צדיקים בה'. עלן לבי בה' (מ' שמואל רבתי):

אוי

תורה אור ד שפיט א : ח איוב כג : *שם : ו דברים לב : ז משלי ס : ח שפיט : ז משלי א : י ישעיה נח : כ מירכ : ל מצלי יא : מ ויקרא יע : נ שופטים ס : ס דניאל ג : ע שם יב : פ דברים לב : צ מצלי יד : ק שם א : ר שם ד :

(*) מ"י ברכות ס"ב סנוע בנים הכבא כר פס"ך ופ"ש דיה בג"ד אפי אובב אס בנרמיהם ננושים בלילתם כו'. מירובין קי' למדנו נספוח מחזומא. שנה חזו כסם ננוע איה זס. וביחא מיו מימי נא ראו קורות גויה קלטי שפרי. וכשנת קי"ח מימי לא ראו קורות נטיי שסם חלוקי. וכפגילס י"ס בשכר לניעוס שפיט כותל כו'. ופי' בכתובים פי"ב בייט שיהא נטע ומט"י פ"ט במהרה"א :

תורה אור

ש מלכו	ח ישיבה כח	א שש כב	ב מלכו ד	ג תלוי קח	ד שש מ	ה מלכו יא	ו שש זכ	ז נמדר כח	ח מלכו	ט ב ויקרא ח
ב ישיבה מ	ד שש ת יס	ה ישיבה מח	ו ויקרא טו	ז מלכו יא	ח שש זכ	ט נמדר כח	י יס	יא נמדר כח	יב ש מלכו	יג שש זכ
י שש זכ	יא מלכו יא	יב שש זכ	יג מלכו יא	יד שש זכ	יז שש זכ	יח שש זכ	יט שש זכ	כ שש זכ	כא שש זכ	כב שש זכ

פרק שש

[illegible]

שנו חכמים

פרק ששי

אבות

ה 9

כך היא דרכה של תורה. העשופים ברעב וגו'. אמרו חכמים כשירד משה מן השמים וראה את הסרחון שסרחו ישראל במעשיהם נסתכל משה בלוחות וראה את כתבן שפרח מעליהן מיד נתאלס משה ולא היה יכול להשיג דבר בלוחות שעה נגזרה גזרה על ישראל שילמדו תורה מתוך הצער ומתוך השעבוד ומתוך הטלטול ומתוך

למדן זה מה: לרץ לנצח בו כבוד. כשלא למד ממנו חלל בלמד ממנו חמור בדוד עשאו רבו ומיודשו (חוס'): בתנ"ך ד כך היא דרכה של תורה. ר"ל כך הוא אופן התחלה הלמוד אף שלבסוף יתחל כל מונות שנשלים אפי"ה לזע זוכה להפניות הכס כשיחמיל ללמוד מתוך עזון והתעלות: במשורה. במדה דגס המיס לשפיע לא יסיה לו בריות:

ומל הארץ חסן. בלא כר: ומי זעב פחיה. ר"ל פס גרם הנשק כנעם יגן ודלחוט: ואס אפה. ששה ק. פסם כל זה מהיה דבוק בחורה: אשירי בעו"ז. לבסוף יתחל כל טוב העו"ז והעו"ז: אל חנקם גדולה לעמך. אף שהנחמך בכל המונות הל"ל לא חנק גדולה וכבוד לשלול חיה הם כל ההנחות שאם חסם עשה כן נראם שחיה לומד שלא לשם (רש"י): ח"ל אל חנקם גדולה. מררה ורעוה לעמך להנחם עמך. כי אם במקום שאין אחר וכוונתך רק לקדם שם שמים: ואל החמוד כבוד יותר מלמודך. יוסר מעך ידיעה למודך כי אם כעסור למודו וידיעהו נמורה כי ספור הכבוד הזה הוא כבוד התורה אם יסחמו ממנו כרי עגפים כבוד התורה.

ויסר מזה הוא נקרא חומד כבוד וגדולה לעמו ולגושו (מד"ט): ח"ל יוסר מלמודך משה. פיהא מעמד מרובין מהכמתך (רש"י): משה ואל תחלוס ס'. עשה מלכה ואף אם שלחק ריקן. ואל תחלוס לשער ומעגוני עו"ז: ששלחק גדול משלחם. ששלחק בעו"ז גדול משלחם בעו"ז: וכחק גדול מכחם. שחקר החורה גדול מכח הכרים: ונחמן הוא בעל מלאכתך. דבוק הכבוד לבוא בעו"ז לו בעו"ז: ח"ל ואל תחלוס לשלחם שחם יסודך לעשות במעשיהם וליתן לך שררה לא שמשע ולא חלנה ואל סקא נהם ואף לא ספקס בדברי תורה מחמת שחמה רואה חסם מליחם ממי ששלחק בעו"ז גדול בו' (רש"י): בעל מלאכתך. הקב"ה שחמה עשה מלכה חלו: ג' כחמו עמכם. עמו עמכם כעושים להנפער על דברי תורה: ואם העורה. היכן מטיב בלדס שימות בלח"י תורה: מין חלב יוצא חמלה. כעו"ז חסם החלב עמך משדי חמו על דברי תורה מחמה היא לו: שמשכים ומעריב. שחורות למן עתה. ועורב. למן פרנית: עורב לחורי על גמו. כדמחב לבני עורב אשר יקראו והקב"ה מומין להם יתושים ונכנסין למוך פיהם: קרמי. ידקס ל"ח גמי לח כי כי עקרים ל"ס להוא רכיכא דלית ציה מחמה ליה להכוח ועבדי רסחא: דורו של משה ויהושע. עסקו בחורה הרבה ודורו של חזקיהו יותר מהם: מחסמן בפליח אחת. עמים היו: חלנעמח ידיה. חלנעמו ידיו: וקא מין כהו. הים ממען

כאנוש דאזיל בתר מלכא, ומנא אסבריה דכתיב 'ואר' ה' אלהיכם חלבו. ומנין שחור דוד ושבחן דכתיב אשר יחדו נמתיק סוד בבית אלהים נהלך ברגש ובתיב 'דרך מצותך ארוץ וכתיב 'מכל מלפדי השכלתי: הלומד מחברו כו' על אחת כמה וכמה שצריך לנהג בו כבוד: (פסחים ק"ג) אמר רבה בר בר חנה כו' מנין ליהודע בחברו שהוא גרול ממנו אפילו ברבר אחד שצריך לנהג בו כבוד שנאמר 'כל קבל די רוח יתירה ביה ומלכא עשית להקמתיה על כל מלכותא: ואין כבוד אלא תורה כו'. (פסחוס סו"ה) וז"ה 'כבוד חכמים ינהלו. נאה הכבוד לחכמים הינעין בתורה אמרה תורה 'עושר וכבוד אתי וגו' את מוצא לו דורות מאדם עד יעבץ ולא כתיב באחד מהן כבוד אלא ביעבץ שנאמר 'ויהי יעבץ נכבד מאדיו. ולמה כתיב ביה כבוד שהיה סקהיל קהלות דורש מעמי תורה ברבים שנאמר 'ומשפחות סופרים יושבי יעבץ וגו'. ואין טוב אלא תורה שנאמר 'כי לקח טוב וגו' (פ"ל פ"ג מ"ד): בתנ"ך ד כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תורה ובתורה אתה עמל. אם אתה עושה כן 'אשריך וטוב לך אשריך בעולם הזה וטוב לך לעוה"ב. אל חבקש גדולה לעצמך. ואל תחמוד כבוד יותר מלמודך עשה ואל תתאוה לשלחם של גדולים ששלחך גרול משלחם וכתך גדול סבתם וגאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך:

ג' (מסכת כלה) כך היא דרכה של תורה פת במלח. חוייה דהיה ספנק נפשיה א"ל לית לך 'לא תמצא בארץ החיים לא תמצא התורה: במי שמחה עצמו עליה א"ל הווא שנכנס לגוף ואפילו האי נמי א"ל מי לא תניא שלשה נכנסין לגוף ואין הגוף נהנה מהם גודגניות וכפניות ופני תמרה. שלשה אין נכנסין לגוף והגוף נהנה מהם רחיצה וסיכה ותשמיש. א"ל האי עיני הוא. א"ל אין דכתיב 'טוב לי כי עינתי למען אלמד חקך. וחו בר מהני משתכחי ותתניא 'לא בשמים היא לא תמצא תורה במי שמגביהים דעתם. ולא מעבר לים היא לא תמצא בסודרים ובתנ"ך וספני. הגדו תורה לא משתכחא בהו ערמה ודאי משתכחא. ומאי משמע דדאי מעבר לים סודרים הוא דכתיב 'ועברו אנשים מדינים סודרים. אל חבקש גדולה לעצמך שלא האמר דגני קורא ומה היא גדולתי אם עשית כן נמצאת עוסק בתורה שלא לשמה: (נדרים סג) 'הסבת ושמע ישראל בתתו עצמכם על דברי תורה כדריש לקיש דאמר ריש לקיש מנן שאין דברי תורה מתקיימים אלא במי שממית עצמו עליה שנאמר 'זאת התורה אדם כי ימות באהל. אמרי רבי רבי ינאי מאי דכתיב 'כי מין חלב יוצא חמאה וגו' במי אתה מוצא חמאה של תורה במי שמקיא חלב שניק משדי אמו עליה כו': (פירושין כג) 'שחורות כעורב במי אתה מוצא סודי תורה במי שמשכים ומעריב עליהן בבית הסדרש. רבה אמר במי שמשחיר פניו עליהן כעורב. רבא אמר במי שמשכים עצמו אכורי על בניו ועל בני ביתו כעורב, כי הוא דרב ארא בר מתנא דהו קא אויל לבו רב אמרה ליה דביהו יטקי מאי אעביד ליה אמר ליה איכא קרמי באגמא: (סנהדרין כ) ארשב"ג א"ר יונתן מאי דכתיב 'שקר החן והבל היופי שקר החן זה דורו של משה והבל היופי זה דורו של יהושע וראת ה' היא תתהלל זה דורו של ד"א שקר החן זה דורו של משה ויהושע והבל היופי זה דורו של חזקיהו. אשה וראת ה' היא תתהלל זה דורו של ר' יהודה בר' אלעאי שהיו ששה תלמידים מתבטלים אחת ועוסקים בתורה: (פנה סה) דהוא מינא דחזיא לרבא דקא סעיין בשמעתא ויתבא אצבעתא וידיה תותי ברעיה וקסיין בהו

חביבה תורה כששאל דוד לא שאל אלא תורה שנאמר טוב אחס ומטיב למדי חקך כו' ואמר זמירות היו לי חקך יכול בשלום ת"ל צדית מגורי במעלות במצדות. ואומר כנחמו מפני שאלו במערה וכה"ל נפשי נכפי חמדי ותורתך לא סכחתי. לכל משלמד דוד תורה ונחמדל מהו אומר ולי מה יקרו רעך אל מה עצמו ראשיכם וגו' ואומר טוב לי תורת פוך מאלפי זהב וכסף שזהב וכסף מוציאים את האדם מן העו"ז ומן העו"ז כל תורה מביאה את האדם למי העו"ז (ספרי עקב פ"י ק"ט):

הקיצו ודעו שוכני עפר. מכאן אחר דוד חמלך יהא חלקי עם אלו שהם מחיתין את עצמן על ד"ת שנאמר מחתים ידך כ' וגו' חלקם בחיים וגו' (תנח"ך פ"ה): מה ענין רוח אלל עצרת שנקראת בעצרת בזמן מחן תורה ללמדך שלא ניתנה תורה אלא ע"י יסודין ועוני וכה"ל חיתך יסדו זה חסין בטובתך לפני אלהים. אמרה תורה לפני הקב"ה רבש"ע חן חלקי בשבע של עוני שאם עשירים עוסקים בי יהיו מתגאים אלל כשהם עניים הם מתעסקים בי וסס יודעין שהם רעבים ושפלים (מ' רות):

יתברך שמו של ממ"ס הקב"ה שנחר בישראל ונקן להם את התורה ככתב ברמו צפונות וסתומות ופרשים בתורה שנע"ס וגלה לוחם לישראל כו'. ועל שנע"ס נאמר לרוכה מארץ מדה ורחבה מני יס לא תמצא בארץ חמייס וכי בארץ חמייס תמצא אלל שלא תמצא חורה שנע"ס אלל מן שינקס עונג העולם תאוס וכבוד וגדולה בעו"ז אלל במי שמחית עצמו על לא כרת הקב"ה בריות עם ישראל אלל על חורה שנע"ס כו' שחיה משולה לחשך שנאמר העם הסולכים בחשך ראו אור גדול אלו בעלי התלמוד שראו אור גדול שהקב"ה מאיר עיניהם באיסור וסיתר בטמא וטבור ולע"ל ואזכינו כללית קשמש בגבורתו. ולא קכלו ישראל את החורה עד שכפה עליהם הר כגיגית

תורה אור ח דברים יג: א סכלים קיס: ב שם: ג דניאל ס: ד משלי ג: ה סס ח: ו דס"ה ד: ז שם: ח משלי ד: ט סכלים קיס: א חיוכ כח: תורה אור ח דברים יג: א סכלים קיס: ב שם: ג דניאל ס: ד משלי ג: ה סס ח: ו דס"ה ד: ז שם: ח משלי ד: ט סכלים קיס: א חיוכ כח:

ממעטן בגלגליו ואלו מבין מתוך קדמא : עמא פוזא : נמחר : דקדמיתו פומיכו
לאודמיתו . קדם ששמעם אוחה הילך כיא קפה ואח תוכל לעמוד זה
קבלתם עליכם לקיימה : דסנין בשלמותא . ההלכות עמו בחסו לך כדרך
העמים מארבה וסמכט עליו שלא יסענו בדבר שלא טבל לעמוד זה : מראהו

כלבמן . וכתיב לעיל מינה שחזרו כעורב
וסמך ליה חכו ממחיקים : ירוין מדשן ביתך .
לעיל מינה מהאי קרא מיירי עינא דמדינ
לח עלמו וקאמר ירוין מדשן ביתך שהקב"ה
משניע לעוה"ב : עולמך תראה בחיין . כל
נרדך ממנא . ורש"ל פ' עולמך תראה נעוה"ב :
הוא אמר . מהא דחן רוחא שגלה לעיר
מקלטו ורע אשוי העיר לכדו יאמר לכן רוחא
הני . למדנו כי אדם ששנה חדא מסכת והוא
הלך למקום אחד ומכדין אותו כאלו שנה
שחי מסכתות נרדך הוא לומר אין חן יודע
אלא חדא מסכת ולא יקבל כבוד יותר מן
הראוי לו : ח"ו . שהוא רוחא בהשרדות לשם
כבוד . אלא לשם שמים שאמר מאן יימר שאיש
אחר שיהיה במקומו יקדם שם שמים כוונתו :
קורבנא . תשובה : צודי . מרחץ של ורדין :
עינא דחיו לכו בבישותא . עין המסתא לראות
ברעמאס מנקר שהבי הקב"ה ממנא כל
מאומאס שאף שיתחכם מתגברת : ביקרונך .
לכבוד לך ולישראל קא מבשר נביא : עין לא
ראתה . זולמי שיש של הקב"ה אשר ישנה
למחכה לו לא נראה כבוד גדולה דונמחה :
מתגי

שלא לשמה . וכן הוא אומר קיערוף כמטר לקחי . ואין עריפה אלא הריגה שנאמר יוערפו שם
את העגלה : (מדרס סנ) הניא "לאהבה את ה' אלהיך וגו' שלא יאמר אדם אקרא שיקראוני
חכם אשנה שיקראוני רבי אשנה שאהיה זקן ואשב בישיבה אלא לסוד מאהבה וסוף הכבוד
לבא בו' (לעיל פ"ד מ"ה נפי' אל תעשה עמה להגדל נהם) : ואל תחמוד כבוד יותר מלמודך : (ירושלמי
שביעס פ"י) א"ר יוסי הדא אמרה בר נש דתני תרא מיכלא והוא אול לאתר ואינון פוקרין ליה
בגין תרתי , צריך מיטר לון אנא חרא מיכלא אנא חכם : (ל"ה) אל תבקש גדולה לעצמך .
(ספרי בהעלותך פ"ט) ודברים ק"ו ומה עזיהו שלא נתכון ליטול לו גדולה לא בשביל כבוד עצמו
אלא בשביל קונו כך גענש המתכון ליטול לו גדולה בשביל כבוד עצמו ולא בשביל קונו עאכ"ו :
(ירושלמי פסחים פ"ו) א"ר יהושע בן קבטי כל ימי הייתי בורה מן השררה בו' א"ר יוסי בי ר' בון
ח"ו דהוא בעי לה אלא דהוא אמר מאן יימר לי דחות מקדש שם שמים דכוותי : יותר מלמודך
עשה . (ע"י לעיל פ"ה מ"ז נפי' ולא המדע עיקר חלל המעשה) : ואל תתאוה לשלחנם של גדולים .
(ע"ל פ"ד מ"ח נפי' והתאוה . ולקמן נפי' במעס סענוג) : ששלחנך גדול משלחנם . (ע"ל ספ) רבא
אמשי ליה קורבנא לבר ששך ביום אידו אמר ידענא ביה דלא פלח לע"א , אול אשכח דיתבי עד
צואריה בורדי וקיימין זונות ערומות קמיה אמר ליה אית לכו כי האי נוונא לעלא דאתי ר' א
דין עדיפא מפי מהאי ומאי מפי מהאי א"ל אתון אית עלייכו אימתא דמלכא אנן לא הוי עלן
אימתא דמלכותא א"ל אנא מיהא פאי אימתא דמלכותא איכא עלי . אדקאי אתא פריסתקא
דמלכא אמר ליה קום דקא בעי לך מלכא , כי נפיק ואיל א"ל עינא דחוא לכו בבישותא תפקע ,
א"ל רבא אמן , פקע עינא רבר ששך . אמר רב נחמן בר יצחק איבעי ליה למימר מהבא מלכים
ביקרוחך נצבה שגל ליטנין בכתא אופיר . אמר רב נחמן בר יצחק איבעי ליה למימר מהבא
"ולאום מלאום יאמין . א"ר פפא איבעי ליה למימר מהבא יעין לא ראתה אלהים וולתך יעשה
למחכה לו : (תמ"ח פ"ה) לפי שבעולם הזה העכו"ם מתרפין את ישראל ואומרים כסף וזהב לנו כסף
וזהב

והוא לדורו וממי אתה למד מזכריה בו' . ד"א אס רוח המושל תעלה עליך מדבר כדוד עד שלא מלך ודוד הוא הקטן וכשמלך ויקם דוד המלך על
רגליו וגו' ד"א מדבר במדכי עד שלא באה לו גדולה ומדכי יושב נשער המלך וכשנחת לו גדולה וישב מדכי אל שער המלך (קה"ר סס) :
הוא והושע בן נון והלא כבר נאמר ויקרא משה להושע בן נון יהושע לדקו של יהושע שומע אני שזכה דעתו עליו משנתמנה ברשות ,
ח"ל הוא והושע בן נון אע"פ שנתמנה פרנס על הכבוד הוא הושע כדקדקו (ספרי האינוני פ"י של"ד) :
ואל תתאוה לשלחנם של גדולים לדור אל תתחר במרעים אל תקנא בעושי עולה . זש"ה בני אל יקנא לך בחטאים וזמה יקנא לך ביראת ה'
כל היום . אל תקנא בנרן של רשעים שאינו כלום כמה שמן יש בו שמינית או רביעית השמן כלל והנר מתכבה וכו"ל כי לא תהיה אחרית
לרע נר רשעים ידעך כלכה האור שבו . קנא כבר שאינו נדעך לעולם ואינו זה כי נר מצוה ותורה אור אמר הקב"ה קנא שאלמלא הקנאה אין
העולם עומד אין אדם נוטע כרם אין אדם טאטא אשה ואין אדם בונה בית אלמלא שקנא אנדרה לא היה קונה שמים וארץ אימתי קנא כשאמר
למלכי דק קנא יצאת מן התבה בו' וכו"ל וראיתי את כל כשרון המעשה כי היא קנאת איש מרעהו (מ' תהלים פל"ד) :

שובי שובי השולמית ונחזה בך . עו"ג אומרים לישראל עד מתי אתה מתים על אלהיכם ומשלמין לו הכ"ד על כן עלמות אהבך ועד מתי אתה
נהרגין עליו כדכתיב כי עליך הורגנו כל היום עד מתי אתה גומלין טובות עליו ולא לעצמו והוא גומל לבס רעות בואו לבס אללנו ואנו
ממנין אתכם דוכסין ואיפרכין ואיפטרעליטין ונחזה בך ואחון איטון מחויתיה דעלמא הכ"ד ואתה תחזה חכל העם וישראל משיבין לכן מה תחזה
בשולמית כמחולת המחנים שמעתם מימכם אנדרה יצחק ויעקב עבדו ע"ג שיעקפו בניהם אחריהם ולא אבותיהם עבדו ע"ג ולא את נענו ע"ג
אלא מה אתה יכולים לעשות לנו כחולה שנעשה לאבותינו על הים בו' אז שמה יכולים אתם לעשות לנו כחולה שעתיד הקב"ה לעשות לצדיקים לע"ל
שנאמר שיתו לבס לחילה ומראין לו באנצב שנאמר כי זה אלהים אלהינו הוא ינהגנו על מות בעולמות כמחולת של צדיקים (שהש"ר בפסוק שובי) :
זש"ה ומתוק האור וטוב לעינים . ר' יצחק אמר מה מתוק הוא אורו של עוה"ב אשרי אדם שיש לו מעש"ט כדי שיראה
אותו

כנוגית בו' ואם תאמר על חורה שנכתב כפה עליהם את ההר והלא אמרו
נעשה וגשמע בו' אלא על החורה שבע"פ שיש בה דקדוקי מטות קלות ומחורות
והיא עזה כחות וקשה בשאל קנאתה לפי שאין לומד אותה אלא מי שאובד
הקב"ה בכל לבו ובכל נפשו ובכל מאדו . שנאמר ואכבת את ה' אלסיך
וגו' ומתן אתה למד שאין אכבה זו אלא
לשון תלמוד ראה מה כתיב אחריו והיו
הדברים האלה וגו' על לבך ואיזה זה
תלמוד שהוא על הלכ בו' . ללמדך שכל מי
שאוהב עושר ותענוג חינו ויכול ללמוד תורה
שבע"פ לפי שיש בה צער גדול וגדוד שניה
ויש מבלה ומגבל עצמו עליה לפיכך מתן
שכר לעוה"ב שנאמר העם ההולכים
בצחק ראו אור גדול . אור שנברא ביום
הראשון שגנו הקב"ה לעמלו תורה שבע"פ
יומם ולילה בו' . ואף הקב"ה כרת ברית
עם ישראל שלא תשתכח תורה שבע"פ
מפיהם ומפי זרעם עד סוף כל הדורות
שנאמר ואני זאת בריתי אותם אמר ה'
וגו' לא ימושו מפיך ומפי זרעך וגו' בו'
ע"פ עוד (תנחומא פנ"ח) :

אל תבקש גדולה לעצמך . בני אס ערבת
לרעך וגו' א"ר נחמיה נאמר על
התנאים כל הימים שאדם חזר לא איכפת
לו בצבור ואינו נענש עליו נתמנה אדם
בראש וגמל עליו לא יאמר לעובדיו אני
נוקם לא איכפת לי בצבור אלא כל עורה
הצבור עליו אס ראה אדם מעביר ציוא
על חברו או עובר עבירה ולא מחמה בידו
הוא נענש עליו . ורוח"ק טוחת בני אס
ערבת לרעך אתה ערב עליו תקפת לזר
כפיך א"ל הקב"ה אתה הכנסת עצמך לזר
או ניצח או נוצח א"ל הקב"ה אני ואתה
עומדים בזירה או נחת או נלחתי . נוקשת
באמרי פיה אין אמרי אלא הוראת תורה
שנאמר בני שמור אמרי וכן לאמרי הט
אונך עשה זאת אכזא בני והגלל כי זאת
בכף רעך אלא חן רצונך לידע מה לעשות
בואל והכנסת עצמך לערבות זה לעשות
רשע לך והתרפס בחנק רגליהם של גדולים
מתן והמליכס עליך הכ"ד ורבה רעך ואין
רבה אלא גדולה שנאמר אוכיר רבה .
ואס לאו דמך בראשך כדס בני ואיל הכ"ד
הגלל כצני מיד (שמו"ר פ' יתרו סכ"ו) :
כל המקבל עליו שררה בשביל ליהנות ממנה
חינו אלא כנואף הזה בו' . (לעיל פ"ה
מ"י נפי' ושנה את סרבנות) :

ואל תחמוד כבוד . אס רוח המושל תעלה
עליך מקומך אל תנח . אס זאת לך
תמשלה אל תנח מדת ענותנותך ללמדך
שכל המניח ענותנותו גורם מיתה לעולמו

והוא לדורו וממי אתה למד מזכריה בו' . ד"א אס רוח המושל תעלה עליך מדבר כדוד עד שלא מלך ודוד הוא הקטן וכשמלך ויקם דוד המלך על
רגליו וגו' ד"א מדבר במדכי עד שלא באה לו גדולה ומדכי יושב נשער המלך וכשנחת לו גדולה וישב מדכי אל שער המלך (קה"ר סס) :
הוא והושע בן נון והלא כבר נאמר ויקרא משה להושע בן נון יהושע לדקו של יהושע שומע אני שזכה דעתו עליו משנתמנה ברשות ,
ח"ל הוא והושע בן נון אע"פ שנתמנה פרנס על הכבוד הוא הושע כדקדקו (ספרי האינוני פ"י של"ד) :
ואל תתאוה לשלחנם של גדולים לדור אל תתחר במרעים אל תקנא בעושי עולה . זש"ה בני אל יקנא לך בחטאים וזמה יקנא לך ביראת ה'
כל היום . אל תקנא בנרן של רשעים שאינו כלום כמה שמן יש בו שמינית או רביעית השמן כלל והנר מתכבה וכו"ל כי לא תהיה אחרית
לרע נר רשעים ידעך כלכה האור שבו . קנא כבר שאינו נדעך לעולם ואינו זה כי נר מצוה ותורה אור אמר הקב"ה קנא שאלמלא הקנאה אין
העולם עומד אין אדם נוטע כרם אין אדם טאטא אשה ואין אדם בונה בית אלמלא שקנא אנדרה לא היה קונה שמים וארץ אימתי קנא כשאמר
למלכי דק קנא יצאת מן התבה בו' וכו"ל וראיתי את כל כשרון המעשה כי היא קנאת איש מרעהו (מ' תהלים פל"ד) :

[illegible]

מתני' ו' במלמד. וי"ג בלמוד. חזן למד חלל סרגל שהיה רגיל לשמח ולחזק על סלמודו ולשקוד על הספר עד שהיה שער כסיו כדאמרין חמי מניה ארבעין זמין ואיט דומה שונה פקדן מאה פעמים למאה ואחד. ודבר זה ית לו קדימה כי אע"פ שעדין לא נהן לו ה' אחרים לשמח ולב לקבל ולירד לסוף דעה רבו מ"מ ילמוד כמ"ס לגרוס חיים והדר ליסבר ואע"כ דלא ידע מאי קאמר (ל"ט): ח"כ במלמוד. סלמוד מדב ולא יסמוך על חכמתו כי דברי תורה נרדף לקבלת מדב וח"א להוסיף ע"י שכלו כשאר חכמות (ד"ח): וכח הזקוקין דערא. שהמ"ח דברים הם מחלקים לארבע מדרגות כפי זמני דרשי החכמה. האחד בהיותו נער וסלמיד בתחלת למודו. ב' בהיותו חזר שהוא עדין חלמיד, חלל נמדל בחכמה והרי הוא כחצר לרב. והג' אחרי סיומו חכם ומורה ועושה חלמידים לפניו. והד' בהיותו רב ומונהג ויהי בדורו דוק ופסקה: בשמיים האזן. אחד שרגל על לשון לשון חברה יתור אחד רב שיחמץ ויחבר ולא

אחרי ואין מועלין לי בטעתי עמהם עמך עאכ"ו. למה דוד דומה לסועל
שעשה כל ימיו עם המלך ולא נתן לו שכר ויהי אותו פועל מוצר
שמה אינו מוצא צידו כלום שכר המלך פועל אחר לא היה עמו אלא יום
אחד האכילו והסקו ונתן לו תבואה וקטניות ומעות א"ל הרי שכר א"ל
הפועל שעשה עמו כל ימיו ומה זה שלא
עשה עמך אלא יום אחד כך אני שעשיתי
עמך כל ימי עאכ"ו כך אחר דוד נתתה
שמה גלתי מעתה דגנס ותירושם רבו (מ'
תהלים פ"ד):

אני בצדק אחזה פניך. למי שהרשעים
יושנין בצוה"ז שלון ובוטרין בהקב"ה
וצדיקים מתוטרקין בצוה"ז ומתים על שם
יוצרן לכך אמר דוד אני איני מן המכשילים
לפניך

בארץ אפים בלב טוב באמונת חכמים בקבלת היסורין. המביד את מקומו והשמת בחלקו והעושה סוג לדבריו ואינו מחזיק טובה לעצמו. אהוב אהב את המקום אהב את הבריות אהב את הצדיקת אהב את המישרים. אהב את התוכחות. ומתרחק מן הכבוד ולא

בדומה שהאין הוא כלי לחוש השמע כי הזכירו ללמוד מהי רצו ללמוד חזק'ם שפירין לא זכה להיות לו לב שומע (ותמייעה סכלית) ומבין. לא ימנע מצדק'ם רק שיהיה אנו לשמוע ופוטו שביין (לח"ס). ח"י בצמיעת האזן שיהיה חזק לשמוע דברי רבותיו כי לשמיעה חס לא ישמע דבור אחד חזק אחר מקלקל כל הענין ולא יבין עוד את ההלכה (ד"ח). ועפ"י ית' לחלמיד ליפכ סמוך לרצו ללמוד פניו. ח"י כשלומד לרץ להשמיע לחזיו: ח"י בצמיעת האזן. שאינו רשאי לומר מדעתו כלום כ"א מה ששמע מרבו. ועל מה שלא שמע יאמר לא שמעתי (מד"ס): בעריכת שפתיים. שאין די שישמע בלשונו ויקבל הדברים בלבו אלא לרץ שיוציאם בשפתיו ונקבל לא בלחש (לח"ס). ולא אחר בהוצאת שפתיים. לרמז כי לא די בזה שיוציאם בפיו פעם ופתיים רק לרץ שיחזור פעמים רבות עד שהיה ערוכה בפיו ובשפתיו. כדאמרינן בכתובות פרק גערה אלא מריה ארבעין זמנן ודמי ליה כמאן דמחא ליה בריסא פיה. ח"י שכלשור יחזור הדברים בפה לא יחזור אותם במהירות ובלבול רק יסדרן ויסדר כל חלקיו כל חלקה במצבם וסדרה וכל דבר דבר על לופטו וזהו לשון עריכה כשלחן ערוך לפניו (מד"ס): בבינת הלב. שיתן דעתו ולבו על הדבר שלומד ויבין בלבו היטב. וכולל נמי להטוב בדברים ששמע ולהוציא מהם דבר מתוך דבר: בחימה וצירא. שיהיה דומה כאלו שרינה כנגדו: ח"י בחימה. שיהיה חימה רצו עליו: צירא. שיהיה יראת שמים בלבו: בטטה. שני וספל כפי כל אדם. וזו גדולה מכל המדות והיא צריכה ביותר לקיים הסורה שעל ידי כן לא יטע מלמוד מכל אדם אפילו מקטן ממנו וזהו לא יתבייש לילך אפילו רב אלא מלמד להזכירו תלמודו וכדליתא (פ"ק דמנחות) בחימיו. וכן לא יודה ולא יבז למד דברים שאמרתי לכם פעם הם צדי (לח"ס): בשמחה. שמתוך שמחה הלב מתרחב לזו ומתפקד ומתחדד השכל והזכרון (ש"ס). ועוד שאם אינו לומד בשמחה והתורה עליו למשש סוף סוף יסרת מן הלמוד. אחר כחשך ילמוד בשמחה ובשירים או באהבה ישנה חמיד (מד"ס): בטטה. בטטה המהמנה שלא יסדר בהכרחים רעים כי התורה פורה וקדושה ואינה חלה במקום פומא: בשמיעה חכמים. אחר שלמד המשנה וההלכות בלא שום סברותיהן ופעמיהן ישמע חכמים ללמוד לפניהם תלמוד וסברא. וכולל נמי שפ"י שישמע חכמים ויהיה חמיד סביב להם ילמוד ממעשיהם הרבה מהלכה למעשה כי רואה ויודע כל הנהגה רב. וכן אמרו אפילו שיחזקו של ח"י צריכין ללמוד: בדקדוק חכמים. כדי שישמע מה שידקדקו הם בתלמוד של רב (ת"י). ועוד לפי שנבחרו לזו גם צו לק מדקדקים זה עם זה יותר בהבנת תלמודם ממה שידקדקו עם הרב מסני הלימה המוטלת על התלמיד והמנצח טחים ואין כוונתם רק להשיג האמת בלבד: בפלפול התלמידים. שפ"י השאלות והפסוקות שביניהן פתילא רווחא שמעתיא דגם הרב פ"י יתעורר לכתוב דברים חדשים: בישוב. במחזון ובישוב הדעת. ח"י שיהיה דעתו ללול ולא פכורה שאם אין דעתו מיושבת עליו אינו יכול ללמוד: ח"י בישוב. שיהיה צדק בישוב של עולם (ת"י): במקרה ובמשה. שיהיה בקי בהן: במשע ד"א. תאות המשגל: במשע מענוג. תאות האכילה בבשר ויין: במישע שניה. כח"י לא חיברי לילה אלא לגירסא. ולמ"ד לא חיברי לילה אלא לשימא אחר לאפוקי שינת היום שאסור לישן יותר משנית הסוס. ח"י חד חיברי בלילי תקופת סבת וחד חיברי בלילי תקופת חתח (לח"ס). דע"י רבוי שניה לא לבד שישכח הזמן אלא גם ישימין שכלו (ת"י): במשע שיהיה. דברים של מה בכך. ח"י אף בדברים ההכרחיים שאי אפשר מלעזבם ואינה שיהיה בטלה יחפש צמעות ויקצר כל האפשר לפי שהזמן יקר המציאות (לח"ס): במשע שחוק. מילי דנדיחותא. ומשעו יפה כדי לשמח הנפש ואין דברי השק ותפלות ח"י אלא דברי חכמים וחידושים כו' (לח"ס): בדרך אפס. הוא תאלי מוכרה צר כי לא הקפדן תלמוד וכן בתלמיד: בלב טוב. שלא יהא קאח בלב בחזירו במעלמו אם יאמר דבר פלפול המתייב על הלב. בלבו פני מקאח ותפלה ודאנה וענבון וזהו לבו רחב לקבל ד"ח (לח"ס): ח"י בלב טוב. כי לאדם שחי לבנות לב טוב ולא רע וצריך שיסיר ויבער הלב רע מחוכו (מד"ס): בחזנות חכמים. להאמין לחכמים בהכמת התורה אפילו לא ישיג בשכלו. ח"י להאמין בכל מה שאמרו רז"ל כח"ס לא תסור מן הדבר אשר יצאו לך ימין ושמאל: בקבלת היסורין. לקבל היסורין באהבה. ואינו מהרהר אחרי דרכי ה'. ח"י שיקבל בעצמו עליו יסורין לעטם ביום ושק ואשר יצא (מד"ס): המכיר את מקומו. בכלן נשלים חני מהפך מ"ח מעלות. ומכאן ואילך שיהיה הלשון מחנא המעשים אל הארץ קמים לפי שחזין הראשונים הם הדברים אשר הם סבת קצין הסורה על כן הזכירם בבי"ח. וחזין האחרונים הם שמירת וקיום הקצין אשר על ידיהם יהיה שומר אללו התורה לעולם ולכן הזכירם בה"ח. המכיר את מקומו שיחמיד ויהיה קבוע חמיד בבהמ"ד וזהו יהיה מקומו פני ולא יפכ צו אחר ויכיר את מקומו שאם הוא בא דרך ארצי יהיה פעם יושב במקום זה ופעם במקום אחר ולא יכיר את מקומו (מד"ס): ח"י המכיר את מקומו. שידע ומכיר ערך מעלמו וחכמותו. ולא יאמר סברתו בפני מי שגדול ממנו בהכמה ולא ישיג על הראשונים (ד"ח): השמח בחלקו. שיענה לזו מדאנה העולם הזה ויהתקם בזה שיש לו ואינו נבהל להון. ח"י שהוא שמח על שגל חלקו והכלו להיות מיושבי בית המדרש (מד"ס): והעשה סייג לדבריו. מעשה גדר לדבריו שלא יטעה בדבר שבו ולא יהיו דבריו בערעוב. ולחמאמרם בני יהודה שהקפידו על לשונם כו' (ד"ח): ח"י אחר שהשיג בחורה כל מה שהוא בחק האמתי להשיג עושה סייג לעצמו ואומר עד מה תבוא ולא חוסף. ובמפלגא ממנו אל ידרוש: ח"י. לדבריו ממש. אינו מדבר רק על ד ההכרח. וביותר בשתיקה מדבור וגם בחורה לומד דרך קצרה. ועלשון נקיה: ח"י כי בכל דבריו ויניחו עושה סייג להם לקדש עצמו במוחר לו כדי שלא ליגע באיפור וזה הוא מלבד הסייגים אשר עשו רז"ל הוא עושה סייגים אחרים כדי להפריח יותר (מד"ס): ואינו מחזיק עוכה לעצמו. על רוב תורה שלמד. וגם שכל הטוב שפשה אינו מחזיק אותה לעצמו כאלו הוא העושה אותם כי יודע נאמנה שאלמלא הקב"ה שורו אינו יכול לעמוד צו כח"ס לאוקמי גירסא פיעתא דשמיא (לח"ס): אהוב. לרץ שיהיה אהוב לה' ולבריות פ"י שיישר מנהגיו בתן וברחמים. וגם פ"י כן כולם ירעו ללמודו באהבה אחר: אהוב את המקום. פ"י שהוא אהוב את המקום דבוק בו ית' ויתגלו לו דיו תורה: אהוב את חבריו. וע"י זה יהא מקרבן לתורה והוא סיבה שגם הוא יקנה התורה: אהוב את הנדקא אהוב את המעשים אהוב את התוכחות. אלו שלשה דברים כוללים כל דרכי התורה כי יש דרך בחורה שהוא הישר שיעשה במשפט ומה שלא יעשה במשפט ויש שהוא נדקא וחסד. ויש דרך שהוא תוכחה כמו כמה מלש כאשר יעשה דבר זה יש עליו מלקות או קרבן או מיתה או גלות ודבר זה תוכחה ולפיכך אם אינו אהוב אלו הג' דברים אינו מלליה בחורה שאלו הג' הם יסודי התורה (ד"ח): ח"י אהוב את הנדקא והמעשים. דברים שהם מלד הדין. ולשמים משורת הדין: ח"י נדקות ממש. כח"ס באורח נדקא אהלך וגו' (משלי ח): את המעשים. העיון הישר. שהשלול לא יעברנו שכל מהאמת וגם צדוהיו כן: אהוב את התוכחות. כאשר רבו יוכיחו לא יהיה טעם צו כחמאמרם אף חכמי עמדם לי חכמה שלמדתי בזה היא שעמדה לי וכן כאשר יוכיחו אחרים: וגם אהוב את התוכחות להוכיח לאחרים ולא יאמר שלם עליך נפשי: אהוב את המעשים. אינו מהניף לשום אדם רק אהוב את הישר: מתרחק מן הכבוד. אף דבשמרו כל הג"ל ראוי הוא לכבוד. אפ"כ לא די שלא ירדף אחר כבוד אלא אפילו כשירע בני אדם לכבודו ירחיק ח"ע מהם: וי"ג ואינו רודף אחר הכבוד. ואינו שפת יתר. כי ר"ל שאפילו אחר הכבוד הראוי לו כח"ס להלן הכבוד הוא מהדברים

תורה אור ב מבט קו :

לפניך חלל מלכותם שהם יגיעו בתורה שכתוב בה דק דק תרדוף
לך נאמר אני בלדק אחזק ענין (מ' תהלים פ"ו):
בשמינת האון. בני לחכמתי הקצוה. הקשב לד"ה בשעה שאתה לומד
לתוכנתי כט אונך בשעה שאתה שומע (מ' תשלי פ"ה):

הם אונך ושמע דברי חכמים ולכך תשית
לדעתי. נכנסת לכהמ"ד ורלית חכמים
שושכין ומתעסקין בחינוכה של תורה כט
אונך לדרכים כדי שתשמרם שנאמר כי
נעים כי תשמרם בנטק וגו' (מדרש
משלי פכ"ב):

און שומעת תוכמת חיים בקרב חכמים
חלון. א"ר יהושע בר נחמני כל מי
שנל לכהמ"ד ושומע ד"ה וזכה לישב בן
החכמים לפ"ל אחר הקצ"ה חס הטות
אונך לד"ה כשתכונל לפתוח כז"ה הכל
מתחזקים לפניך ושומעין דברך כשם
שכטית. אונך לשמוע ד"ה כו' (דברים
רבה כאו"ו):

אם שמע תשמע. חס שמעת לקול דבר
סופך שאחרים שומעין לך (תנחומא
פ' תנח):

בעריכת

אבל במשא ומתן סיעתא דשמיא היא ובר"ה נמי לא אמן אלא לאוהדי אבל לאוקמי גירסא
סיעתא דשמיא היא: (ל"ה) בתלמוד. (סורית יג) אבר להו רב משרשיא לבריה כי בעיתו
מיעל ומיגמרי קמי דרבייכו נרבו מתניתא ועלו קמי דרבייכו: (תענית ה) כי הא דריש לקיש הוה
מסדר מתניתא ארבעים וזמנן כנגד ארבעים יום שנתנה תורה ועייל קמיה דר' יוחנן. רב ארא בר
אהבה מסדר מתניתא עשרין וארבעה זמנן כנגד תורה נביאים וכתובים ועייל קמיה דרבא. ריש
לקיש אמר אם ראית תלמיד שתלמוד קשה עליו כבורל בשביל משנתו שאינה סדורה עליו
שנאמר 'והוא לא פנים קלקל מאי תקנתא ירבה בשיבה שנאמר וחילים יגבר ויתרון הכשר
חכמה. כש"כ אם משנתו סדורה לו מעיקרא: בישמיעת האון. (סורית יג) אמן להו רב
משרשיא לבריה כי יתביתו קמיה דרבייכו חזיתו לפוסיה דכתיב 'והיו עיניך רואות את סודך:
(עירובין יג) אמר רבי הא דמחידנא מחבראי דחזיתיה לרבי מאיר מאתוריה ואלמלי חזיתיה
מקמאי הוה מחידנא מפי דכתיב והיו עיניך רואות את סודך: (יבמות נ"ה ב"ג) רבי יוחנן
ורשב"ל תריהון אמרין און לא זכין לאחייא אלא בגין דחמינן אצבעתיה דרבי מן גלגיקן דידיה:
בשמינת האון. (בבבא סא) דהפכת ושמע ישראל הם ואחר כך כתת כורבא דאמר רבא לעלם
ילמוד אדם תורה ואח"כ יתנה: (סוטה מח) משרבו וחזי הלב רבו מחלוקת בישראל.
משרבו תלמידי שסאי והלל שלא שמשו כל צרכן רבו מחלוקת בישראל ונעשה תורה כשתי תורות:

בעריכת

ל' חלל הים די נדבריו הראשונים לא יהיה לו למשא להוסיף על דבריו עד שיצטוו הים: ח"ה שומע מאחרים ומוסיף עליהם כענין שנאמר מן לחס ויחכס
עד: סלמוד פ"ה למד. סיהיה תלית למודו ולמוד פ"ה לפשות. לידע סדינן ופסדיהם ודקדוקיהם איך יתנהג בהם לעבוד את בוראו.
לא למד את שכלו ולהתחכם בלד: והמחכים את רבו. על שאלותיו הרבים: והמכוון את שמועו. כענין ר"ה בן שמוע פס יוסף הבבלי. הוצא בפרס (ל"ה):
ח"ה והמכוון את שמועו. דהיינו אדם לומר בלשון רבו (רש"י): ח"ה כשדברי רבו סותרים זה את זה ימיר לכוונס (ת"י): ח"ה מכון ומדמה שמועו
לשמוע אחרת כי ד"ה פנים במקום זה ועשירים במקום אחר: ח"ה לידע פורס כוונת השמוע וההלכה ולאסוקי שמעתיא אליה דהלכתא וליטו מקבל את
השמוע עד שיבין חוסה, והוא דבר אחר ממה שאמר לעיל בבינת הלל (ד"ה פ"ה): והאומר דבר בשם אומרו. זה 'תועלת גדולה למען יודע חס מרבים לו
מיחד חס ממוסך לו לא (מ"ה). ולמירמי מדידה חדידה (ל"ה): ולא מיבעיא שלא יתלבס בטלית שאינה שלו חלל יכבד למלמדו כל כך שלא יאמר כחם
כך שמעתי רק יוכיר שמו לברכס: הא למדת. כלומר כנר אחר ידעת ולמדת ממקום אחר שנס תועלת אחר ים כזה שכל האומר דבר בשם אומרו מביא
גאולה לעולם. ואם מועיל לגאולה ותפסיות הגוף ק"ו לגאולה הפשוט וחינוכה בעולם הכללי: ילמוד חס. מרבו תורה עד פיהא גרסא סלמוד ופירושו שגורס
ל' בסיו: ואח"כ יתנה. יעין בתלמודו לדמות מלחא למלחא להקשות ולהרין ובראשונה לא יעשה כן שמא יבטל והרב לא ימלא לו בכל פעם. ועוד דלאחר
שנה הרבה הוא מתישב בתלמודו ומתחין לעצמו דבר הקשה. והכי אמרינן בספר הירושא הסכת הם ואח"כ כחם: דלא ידע מאי קאמר. שאין רבו יודע
לפרש לו כלום: גרסה. לשון גרס זכרמל שלא היה שומן הדק חלל כרחים של גרסות המהלקים את החסה לפנים לו. לארבע לטק מאלל: גרסה גפשי
לחלכס. מרוב חלוחי לפארה הייתי שובר לפי היכולת חס"ס שאינה מוחה הדק ליכנס בשומק: דלמוד חזינן. ליגרוס שמעתיא מרביה ואף על גב דלא
ידע לטולח סעמי: והדר ליסבר. סעמי דהוה קשה לרב כהנא ולא הוה ידע להבוא סעמא דאומר לעיל וסלמודיה הוה קיס ליה מדהוה בר חמני סרי:
ינעמי. בתורה: לאוקמי גירסא. שלא שמתה ממנו: סיעתא דשמיא הוא. דים שינע וליטו מולא: גרסו מחזיקין. מעיקרא כי היכי דסבוי מדגלל מילתא
בסומייתו והוה ידעין למשאל ליה: כנגד ארבעים יום שנתנה התורה. מתחזקים בידו: והדר עייל קמיה דר' יוחנן. למיגמר גמרא: כנגד מא"ך. שהם כ"ד
ספרים: שתלמודו קשה עליו ככרל. שקשה הוא לו מרוב קשיות: בשביל משנתו שאינה סדורה לו. ואיט זוכר מה כסוב בה ולספך איט יודע לפרק. ח"ה
שגורס בשעות פסור על החיוב וחיוב על הפסור ומקשי עלה מדוכתא אחרית. והכי משמע קרא והוא לא שאיט יודע שמועו מפי שפרס קלקל שקלקל
במשנה שהיא קודם לגמרא: ירבה בשיבה. שיסדירו בני הישיבה משנתם שנאמר וחזייליס בין סלמידים שהם חזיילת: ויתרון הכשר. כשסדר משנתו מחללה:
כי יתביתו קמיה חזו לפומיס. כדי שלא תסורו דעתכם מדבריו וסעמטו את כל הדברים מהחלה ועד סוף דכתיב והיו עיניך רואות את סודך (ברמ"ה).
והוא שהדבור של אדם מתהנה ומשחמט לפעמים לחרי חסי אכל מחוך עקומת שפשו וקריאת עינים שבאדם לפעמים ים להבין כוונתו של המדבר (רש"ה): דחזיתיה
לר"ה מאחרים. כשתלמדי לפניו ינעמי בשורה שלאחריו: מן גלגיקן דידיה. מן בית יד של: הם ואח"כ כחם. יספוק כמו ויהם כלב שלק והאון לשמועם עד
שחלל שורה בס"ך ואח"כ כחמה עליה מה שים לך להקשות ומתן מירולן עד שחלשך לך: יתנה. יתני: זמתי חלב. שאין מעין
חזייהם

תורה אור ג אכסר ז: ד תהלים א: ה שם קס: ו קבלס י: ז ישיב ל: ח דנחם כו:

א ע"י ברכות ט' על זאת יתפלל כל חסיד אריך לעם מלא ר' נתן אומר לעם מלא זו תורה דכתיב כי מלאי מלא חיים: ב וברישלחלש ביום שם אומר שלא וכן רבו
לאוריהא חלל בשביל שראש פסח אחת לבר את זאכרו של ר"ה מאחריו. ע"ה: ג ע"י (חולין ס"ו) ולא אמיתא לכו בעידנא כי מדרשא לא סקימו אגלא: כפשייתא סאון. על
פי תנינא ג' שחא ימאר אדם הווא וכללו מעמלין וכללו מעסרין כיון את למד פורס מתקם כו' שם אונך כחפדכס וקנס לך לב לשמוע דברי סתקסרין ורבי סתקסרין
דברי סלופרין ודגרי ספסרין כו' :

א ע"י (תנינא ט"ו) ר"מ קרא אשכח ודרש כס חזק ושמע דגרי חכמים ולבן השנים לרעמי לרעמא לא נאמרי אלא לרעמי . ר' תינא אמר תסבא שפטי כס ורמי ודעי חזק ושכחי עמך ודעי חזק : ב ע"י (פ"ו ד) ולא נסן ס' לכס לב לרעמא ועיטס לראס ואזימס לשמוע עד כיום סוס . אמר רבס ס"מ לא קאזיס חזקס ארעמיס דרמיס עד ארעמיס שטן :

מַעֲשֵׂה . כְּעוֹן הַכֹּסֶס כֵּלָה : שְׁחוֹק . שְׁחוֹק
מִמֶּנּוּ שֶׁאֵין דַּעַת שׁוֹמֵק מִצִּשְׁכָּה וְאֵסְלוּ אִתָּהּ עַל
לָקֹחַ מִמֶּנּוּ אֵין כּוֹ יִשׁוּב : קְלוּט רֹאשׁ . לָקֹחַ :
קָחוּ לִי מִעֵן . מַעֲשֵׂה הוּא לְהַשְׁרוֹת עָלָיו שְׂכִירָה :
לְדַבֵּר הַלֵּכָה . לָרֹץ לִשְׁמֹחַ בְּמִלִּי דְבִדְיוֹתָא
בְּרִישָׁא : לְחַלּוֹת קוֹב . אֵלֶּם בָּהּ לִשְׁן מִסְדָּךְ
שְׁמַחָה מִדְּאֵין לוֹ חֲלוֹס קוֹב : מִסְפָּחָה מִדְּ
מִרְדָּה מִחֲמַת אִתָּהּ : וְדָחִי רֵגֶל . נִפְתָּח לִבִּי
מִחֲמַת הַשְׁמָחָה : אֲלוֹסְפִי שְׂכִירָה לִי . תִּלְמוּדִי
מִלִּי בִידִי . לֵאמֹר שְׁמַעְנִי לוֹ לַחֲדָשׁ דְּבָרִים בְּתוֹרָה
וְהֵן מִדְּרִינְ פִּנּוּ : חֲמוּמָה . רָחוּ אֲוֵתוֹ
סִימָא : מֵאֵל אֲוֵר : מִסְפָּחָה עִתִּיקָא .
מִסְפָּחָה יִפְתָּח עַלָּה רֹאשׁ אִתָּהּ מִיָּדוֹ וּמֵאֵל
וְרֹאשׁ בָּהּ דְּבָרִים חֲדָשִׁים וְשִׁמְחָה בָּהּ : וְחֵלִי .
הַשֵּׁן : חֲדָשִׁי נִפְשָׁאִי . שְׁמַחִי נִפְשִׁי : לֶךְ קִרְאִי
לֶךְ חֲנֻאִי . בְּשִׁבְלֶךְ וּלְעִרְכֶךְ קִרְיָתִי וּשְׂרָיָתִי :
אִתִּי . וְכִי אֵין הִנָּהּ לֵאמֹר אֵלֶּם עַל לִוְדִּיָּה
בְּלִבָּךְ : מִשָּׁא אִשָּׁה . וְעֵלֹל מִהֲרָהוּרִי עֲבִירָה :
זֶה הַלּוּמֵד חוֹרָה בַּהֲרָה . עָלָיו הוּא אֲוִמֵר
לְשִׁמִּי וְשִׁמְחָה קִסְרוֹה : מִשָּׁא אִשָּׁה . דְּהוּם בָּלָה
הַרְהוֹר

[illegible]

הרהור ואח"כ הולך ולומד תורה : הא לן . בני צבל היו הולכין וגורסין משניות המנאים בא"י ומתוך שלומדים חוץ למקומם אין תורני הבית מוסלין עליו נושא אשה דהוה בלא הרהור ואח"כ הולך ולומד תורה : להו . לבני א"י הלומדים תורה במקומם אם נושא אשה יהיו תרני הבית מוסלין עליו ויבטלוהו : מחיה . רב אונא לרב המטות : דלא תריס תורא . דרבר

האנא לרב המעונה : דלל פרים סודרה . כדרך
הנשואים שהיו רגילין לכפות ראשן : הוסיף
חמינה לשמן גידל בשעיר . כלומר הייתי
מסגרה בו , ושמן הוא יס"ר ולא חידל
שהייתי : ונשמרת . וסמך ליה כי יהיה כך
איש אשר לא יהיה סבור מקרה לילה וקרא
מזהיר ליה להשמר שלא יבוא לידי כך : הנה
נפסי לא מסומחה . יחזקאל קאמר ליה להקב"ה :
לידי פומחה . קרי : מיטת . אותם הבושרים
עמתי הסורה למדרש טעם : וכן הוא אומר
אמר ובל בלבו . ואין כך כל מן ההוסף דברי
אלהים חיים : הדבורי עבירה . תאות נשים
קשים להבחיט בשור יורה מגופו של מעשה :
דיחא דבישרא . המריח בשור עלי קשה לו
הריח מאד שמחאה לו : פיון חפלה . יש
מפרשים לאחר שהתפלל תועב בלבו שיטעה
הקב"ה בקצתו לטי שהתפלל בכוונה : חנק
לשה"ל . כגון דאמר נורא בי פליח : וירע .
חלמא מיקרי רע : וכחיד לא יגורך . לא יעזב
עמך רע : כאילו מציא מטר לעולם . שמעיה
זו היפה בידם דכחיד כי השחית כל בשור
ואמריק ברוחחן קלקלו : מיטת ריפון .
כשאינו אוחז ואינו מפיל למרחוק : כרות
שפחה . מרים חץ מימי רגליו עשין כיפה :
חיטורא . אסור לאהז ואפילו חי אפשר לו
בעין אחר אע"פ שמוציא לעז כדקדמי מוסב
שויציא לעז וכו' : חקנא . ישפן על גבי ספר
סיוחא דמשמע דחי ליכא בני יארחא בלמה :
נאחמים באלים . שמחממים בעלי חילום
במדרות גדולות כלומר בעלי הנאות : באלים .
כמו תחת האלה : ביד . מציא ארע לבסלה :
רוכבי גמלים . חזריהן מחממין בבשר הגמל
ומוציא ארע : כולם נדיקים . שדרים בסכנה
ולכם לחזיהם שצמחים : אפרקיד . קרו למעלה
וגמט הוא שפעמים שיהאקה חזרו סוף שנו
ויסגלה . ועוד סידיו מונחם לו על חזרו
ומתחמם : לא נהכלתי וכו' . מרוב ציעות :
והאמרו ליה וכו' . וא"כ לר' יובי נמי כ"ל
למקריים רבים הקדום : תחת חננו . יין
חננו ולמטה : מחממחם . חוממה ואתחמם
מכל חכמה : ונשמחם . הכר חליף :
אלה

נושא אדם אשה ואח"כ לומר תורה. רבי יוחנן אמר ריחים בצוארו ועוסק בתורה ולא פלגי הא לן והא להו: משתבח ליה רב חסדא לרב הונא בדרב הסננא דאדם גדול הוא א"ל כשיבא לירך הביאנו לדי כי אתא חזיה דלא פריס סודרא א"ל מאי מעמא לא פריסת סודרא א"ל דלא נסיבנא אהדרינאו לאפיה כינה א"ל חזי דלא חזית לאפאי עד דנסיבת, רב הונא למעמיה דאמר בן עשרים שנה ולא נשא אשה כל ימיו בעבירה בעבירה ס"ד אלא אימא כל ימיו בהרהורי עבירה. אמר רבא וכן תנא דבי ר' ישמעאל עד עשרים שנה יושב הקב"ה ומצפה לאדם סתי ישא אשה כיון שהגיע עשרים שנה ולא נשא אומר הקב"ה תיפח עצמותיו של אוחו האיש. אמר רב חסדא האי דעדיפנא מחבראי דנסיבנא בשיתסר ואי הוה נסיבנא בארביסר הוה אסינא לשטן גירא בעיניך: (ע"ז כ) "ונשפרת מכל דבר רע שלא יהיה אדם ביתם ויבא לדי מומאה בלילה: (חולין ט) כתיב י"נה נפשי לא ממומאה שלא יהרתי בתם לבא לדי מומאה בלילה: (נדרים יג) תניא "ולא תתורו אחרי לבבכם זו מינות וכה"א "אמר גבל בלבו אין אלהים. ואתרי עיניכם זה הרהור עבירה שנאמר "ויאמר שמעון אל אביו אותה קח לי כי היא ישרה בעיני. אשר אתם זוננים זה הרהור ע"א, וכה"א "זיזנו אתר הבעלים: (זמח כט) אמר רב נתן הרהורי עבירה קשין מעבירה וסימנך ריחא דבישרא. (ב"ב קסד) אמר רב עמרם אמר רב שלש עבירות אין אדם ניצול מהן בכל יום הרהור עבירה ועיק תפלה ולשון הרע, לשה"ר ס"ד אלא אימא אבק לשון הרע: (מס יג) אמר ר' אמי כל המביא עצמו לזיוי הרהור אין מכניכין אותו במתיצתו של הקב"ה כתיב הכא "וירע בעיני ה' וכתיב התם "כי לא אל חפץ רשע אתה לא יעורך רע. א"ר אלעזר סאי לא יעורך רע לא יעור במגורך רע: אמר רב המקשה עצמו לדעת דא בנידוי ולימא אמור דקמני יצר הרע אנפשיה. ור' אמי אמר נקרא עברין שכך אומנתו של יצר הרע היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו לך ועבוד ע"א וחולך ועובר: תניא ר' אליעזר אומר כל האוחז באמה ומשתק כאלו מביא מבול לעולם אסרו ליה לר' אליעזר והלא ניצוצות נהוק על רגליו נראה ככרות שפכה ומצא מציא לעז על בניו שהם מסורים. אמר להו מוטב שיציא לעז על בניו שהם לפני המקום. תניא אידך א"ל ר' אליעזר לתבמים אפשר נ בעפר תידחה ואל יעשה עצמו רשע שעה אחת לפני תתא א"ל ברישא כתר דאמר להו איסורא דרד אמר להו

תקנתא אלא דא אמר להו ברישא ואמרו ליה אין לו סקום גבוה ועפר תיחוח מאי אמר להן כוונת שיוציא לעו על בניו ואל תעשה עצמו
רשע שעה אתה לפני המקום. וכל כך למה מפני שבוציא שכבת זרע לבטלה דא"ר יוחנן כל המוציא שכבת זרע לבטלה חייב מיתה שנאמר
יחדע בעיני ה' אשר עשה וימת גם אותו. ר' יצחק ור' אמי אמרו כאילו שופך דמים שנאמר יהנחמים באלים ותחת כל עץ רענן שוחטי
הילדים בנחלים תחת סעיפי הכלעים אל תקרי שוחטי אלא שוחטי. רב אמי אמר כאילו עובר ע"א נחבי הכא חתת כל עץ רענן וכתוב ההם
על ההרים הדמים ותחת כל עץ רענן. ואמר ר' אלעזר מאי דכתיב ידיכם רמים מלאו אלו המנאפים ביד. תנא רבי ר' ישמעאל לא חנאף
לא תהא בך נאוף בן ביד בן ברגל: תניא ר' מרפתא אומר כל המכנים ידו למטה כטבורו תקצץ א"ל לר' מרפתא ישב לו קוץ בכריכו לא
ישלט א"ל לא וחלא כרסו נבקעה מפני הקוץ אמר להן כוונת כרסו ואל יד לבאר שחת. תנא רובבי גמלים כולם רשעים הספנים
טלם צדיקים החמרים מהם רשעים מהם צדיקים. ר' יהושע בן לוי לייט אמאן דגני אפרקיר כו': אר"ש בן יוחאי ארבעה דברים הקב"ה שונא
ואני איני אוהבן האוחז באמה ומשתתן כו': (שם ק"ח) א"ר יוסי סימי לא נסתכלתי במילה שלי איני והאמרו ליה לרבי ס"ס קרי לך רבינו
הקדוש אמר להם סימי לא נסתכלתי במילה שלי. רבי מילתא אחריתי הוה ביה שלא הכנים ידו תחת אבנסו: (תמ"ט ס"ג) אומרים לו
לאדם עד שאתה מבקש רחמים שיכנסו ד"ת בחוך מעד הבקש רחמים על עבירות שעברה שימחלו לך עליהם והוה אחר כך מעשות
שלא כהוגן ומתוך כך יהא אדם כופע חוצרה כו': (יומא ל"ט) תנא רבי רבי ישמעאל עבירה מטמטמת לבו של אדם. שנאמר ואל
תטמאו בהם ונתטמתם במ אל תקרי ונתטמתם אלא ונתטמתם בהם: (נרכות מ"ז) מרגלא בפומיה דר"ם גמור בכל לבבך ובכל נפשך
לדעת את דרכי ולשקוד על דלתותי יום יום. נצור לשונך מרע ושפתך מרבר מרמה. נצור תורתך בלבך ונגד עיניך תהיה ידאתי
שסור פיה מכל חטא וסדר וקדש עצמך מכל אשמה ועון ואני אהיה עמך בכל שעה: (יומא ד) הניא משה עלה בענן ונתכסה בענן
ונתקדש בענן לקבל תורה לישראל בקדושה: (ירושלמי שנה פ"ח) היה רפב"י אומר ורחות מביאה לידי נקיות נקיות מביאה לידי מדרה
מדרה מביאה לידי קדושה כו' (ליל ס"ד מ"ג): (אדר"ג פס"ו) רבי עקיבא אומר סת לכהונה קדושה: (ירושלמי יבמות פ"ג) הנה נא ידעתי
כי איש אלהים קדוש הוא רבנן אמרין שלא ראה טיפת קרי מימיו כו' (ליל פ"ג מ"ג): במקרא במשנה בשימוש חכמים. (קחשן ל) א"ר

כדי שתכנסו לארץ (תנדו"ר פי"ח): חזר הקב"ה לרצות את ישראל ואמר להם בני נשבע אני בכסף הכבוד שלי שאפילו תינוק בנית רבו עוסק בחוריה לשמי שכרו מונה לפני ובלבד שיבא שמור מן העבירה אפילו אין בית: של אדם אלא דרך ארץ ומקרא בלבד שכרו מונה לפני ובלבד שיבא שמור מן העבירה ואפילו אין בית

שיבא שמור מן המבירה ואפילו אין בידו
של אדם לא מקרא ולא משנה אלא משכים
ומעריב לבהכ"ג ולבהמ"ד קורא ק"ש במבוא
סמי הגדול שברו מונח לפניו ובלבד שיבא
שמור מן המבירה (שם ס"ב) :

אדם שיש בו תורה ומהר בעצמו שלא יבא
לידי חטא ועון אומר לו הקב"ה בני
ברוך אתה ומהלך לך קורת רוח בעולם
וישמרו ויעמדו ד"ת בסוף לעולם (שם פ"א):
זה הכלל כל המושא פנים אל התורה וזכה
ומקבל פני השכינה אבל המוזהם
והמלוכלך בעצירות אינו מסב נפטי החלך
בד"א בזמן שלא עשה תשובה אבל אם
עשה תשובה ומת ברי הוא כצדיק עולם לכל
דבריו (שם פ"ב):

נפת חטונתה שפחותך כלה. רבי חלפתא
בשם רשב"ל, מה כלה זו יושבת בטורה
ואומרת ראו שאני טבירה וזו עדותי חפירה
עלי כן ת"ח צריך שלא יהא ט דבר של
דוסי (שקט"ד ס"ד פכ"ג) :

נזאף אשכ חסד לב. הקב"ה מסיר חכמה
מלבו. ואין חכמה אלא תורה שנאמר
מחכימן פתי (ילקוט תהלים פ"ו):

גוֹם וְכֵן בָּאָף חוּר. אִם אַתָּה עוֹתָן כְּלִי
וְכֵן בָּאָף חוּר הוּא מַלְכֶךְ בְּעִיט
וּנְטָאָה כִּי ח"י אִם עוֹבֵר עֲבִירָה מַלְכֶךְ
אֵת תּוֹרָתוֹ. אִיִּר אֲלֵכֶם נִדְרָאֵי חֲסִירָה סַעֲמִי
תּוֹרָה מַחֲטוֹ (ח' מַשְׁלִי פִיִּא) :

לוי מצינו בתורה ובנביאים ובכתובים
שאלו הקצ"ה חפץ בקלומו של רשע בו'
(לקחון בפי' כלל טוב):

במקרא. נסח תוספת שפתותך כלל.
 ר' הוגל ור' הלפתא קיסריו
 בשם רש"ל אחרי מה כלל זו מתקשטת
 בכ"ד תשיטין ואם חסר דבר אחד מן
 אינה כלום. כך ת"ח צריך שיבא רגול בכ"ד
 ספרים ואם חסר אחד אינו כלום:
 במשנה. ר' הוגל אמר תרתי לין כגלויות
 מתכנסות

ממזרים ואל יעשה עצמו רשע שעה אחת
יעמוד אדם במקום גבוה וישתחן או ישח
המקום, הי אמר להו ברישא אלימא קמ

תקנתא אלא דא אמר להו ברישא ואמר
דשע שעה אתה לפני המקום. וכל כך לכל
לידוע בעיני ה' אשר עשה ימית גם אוור
הילדים בטחלים תחת סעיפי הכלעים אל
על החרים הרמים ותחת כל עץ רענן.

לֹא תֵהָא בְךָ נֶאֱפָה בִּין בִּיד בִּין בְּרַגְלֵי :
שְׂמִילֵט א"ל לֹא וְחֵלָא כְּרִסוּ נִבְקָעָה מִפְּנֵי
כִּסְלֵם צְדִיקִים הַחֹמְרִים מֵהֶם רְשָׁעִים מֵהֶם :
וְאֵינִי אֵינִי אֶחָבֵן הָאוֹחֹז בְּאִמָּה וּמִשְׁתַּק בִּי
הַקְדוֹשׁ אֵמֵר לָהֶם מִימִי לֹא נִסְתַּכַּלְתִּי בְּכֶם :

לאדם עד שאתה מבקש רחמים שיכנס
שלא כהוגן ומתוך כך הוא אדם כווע
חשטמו בהם תטסתם בם אל חקרי
לדעת את דרכי ולשקוד על רלתותי
שסור מן מכל חטא ומרר וקדש עצמן

תתקדש בעצן לקבל תורה לישראל בך
שהיה מביאה לידי קדושה כי (למל"ס)
כי איש אלהים קדוש הוא רבנן אמרין ש

תורה אור ע דברים יו: א ויפאקאל ד: צ דברים יא: ק תכלית יב ונג: ר שופטים יד: ש שם ח: ת דס"א כא: א תכלית כ: ב דס"א כא: ג ויפאקאל ח: ד דברים יב: ה ויפאקאל א: ו שפוט ד ודברים ו: ז ויפאקאל יא: ח פ"ב ד:

שני חכמים

פרק ששי

אבות

מ 17

אלה ושלשם. מדלל כחיו ושמיסם חד זמנא מאי ושננתם בנ' נורין ש"מ שישמים שמי שמיסם היינו ושלשם שישלים: ליומי. ימי השבוע: מלחמם. של טורה. בוריותיה ולעמוד על צוריה ועל כיקרה לא כדס המפולל ומחודד ובעל סכרל ולא למד משניות ובריות הרבה כי מהיכן יתגלה לו הסוד חלל בעל משניות

כאלו חתם מקריבין קרבן (ויק"ר פ"ו): כי בתחבולות תעשה לך מלחמה. ר' בנאה מתב קריא במשניות דל"ר בנאה לעולם ושקיע חלם עצמו במשניות שחס ירתק ופתחו לו חס לתלמוד לתלמוד חס להגדה להגדה. ר' אלעזר בשם ריב"ל אמר עמוד כרול משנה:

מבאן אמרו אל ילמוד חלם תורה נרבים חל"כ קרא תורה נביאים וכתובים ושנה משנה ומדרש שנאמר מי ימלל גבורות כ' ישמע כל תהלתו (תנח"א פ"ג):

אשריכם זורעי על כל מים. מהו על כל מים זו ד"ת המעולה כמים ואס

קרא חלם תורה וקרא גם נביאים ואס קרא נביאים וקרא גם כתובים חס קרא

כתובים ושנה גם משנה כלכות מדרש ואגדות וירכה בישיבה וימעט במחורס או

מיד שורה עליו ריב"ל וסרי הוא בן כעוס"כ שנאמר רוח כ' דבר כי ומלתו על לשוני

כו' (תנח"א פ"ט):

מגדלות

נאה ללמוד בהמון כי שכל תבואה שלו. והיינו דל"ר אלעזר מאי דכתיב ימי ימלל גבורות

ה' ישמע כל תהלתו למי נאה למלל גבורות ה' מי שיכול להשמיע כל תהלתו: (כ"מ ג) חנו

רבנן העוסקים במקרא מדה ואינה מדה במשנה מדה ונופל עליה שבר בתלמוד אין לך מדה

גדולה מזה ולעולם הוי רץ למשנה יותר מן התלמוד. הא גופא קשיא אמרת בתלמוד אין לך

מדה גדולה מזה והדר אמרת ולעולם הוי רץ למשנה יותר מן התלמוד. אמר ר' יוחנן בימי רבי

נשנית משנה זו שבקי כולי עלמא מתני' ואולי בתר תלמודא הדר ריש להו ולעולם הוי רץ

למשנה יותר מן התלמוד. מאי דרש בדריש רבי יהודה ברבי אילעאי מאי דכתיב יוהנר לעמי

פושעם ולבית יעקב חסאתם כו' (לעיל פ"ד מ"ג). דרש רבי יהודה ברבי אילעאי מאי דכתיב

ש"שעו דבר ה' החרדים אל דברו אלו תלמידי חכמים אמרו אחיכם אלו בעלי מקרא שונאים

אלו בעלי משנה כו' (לעיל פ"ג מ"ג): (יחזקאל הוריות פ"ג) הני הסדרן קודם לפלפול. הדא

אמרה משנה קודמת למקרא והדא מסייעא להדיא רתני רשב"י העוסק במקרא מדה ואינה מדה.

ורבנן עבדין מקרא כמשנה. מר שמואל בר נחמן אמר משנה קודם לתלמוד וסאי מעמא קנה

חכמה קנה בינה וגו'. ר' יוחנן אמר תלמוד קודם למשנה וס"מ קנה חכמה מה טוב סחרין.

מה סקיים ר"י מעמא דר' שמואל בר נחמני מים בזול ויין ביוקר אפשר לעולם לחיות בלא יין

ואי אפשר לעולם לחיות בלא מים. ומה סקיים רבי שמואל בר נחמן מעמא דרבי יוחנן מלח

בזול פלפול ביוקר אפשר לעולם לחיות בלא פלפול ואי אפשר לעולם בלא מלח: לעולם

הוי רץ למשנה יותר מן התלמוד הדא דתימר ער שלא שיקע בו רבי רוב משניות אבל

מששיקע רבי רוב משניות לעולם הוי רץ אחר התלמוד יותר מן המשנה. (כ"ג קמס) אמר ר' יודא

אמר רב מאי דכתיב קבל ימי עני רעים זה בעל תלמוד ופוב לב משתה תמיד זה בעל משנה

רבא אמר איפכא והיינו דאמר רב שרשיא משמיה דרבא מאי דכתיב יססיע אבנים יעצב בהם

בוקע עצים יסכן בהם. מסיע אבנים יעצב בהם אלו בעלי משנה בוקע עצים יסכן בהם אלו

מפרא משום ריב"ל מאי דכתיב יושננתם לבניך אל תקרי ושננתם אלא ושלשתם, לעולם ישלש אדם שנותיו

שליש במקרא שלישי במשנה שלישי בתלמוד מי ידע כמה הוי לא צריכא ליומי: (סנהדרין מנ) כי בתחבולות

תעשה לך מלחמה א"ר אחא בר חנינא א"ר אסי א"ר יוחנן במי אתה מוצא מלחמתה של תורה במי שיש

בירו חבילות של משנה. קרי רב יוסף אנפשיה יורב תבואות בכח שורא: (סויות יד) א"ר יוחנן פליגי בה

רשב"נ ורבנן חד אמר סיני עריף וחד אמר עוקר הרים עדיף, רב יוסף סיני רבה עוקר הרים שלחו לתמן איזה

מין קודם שלחו להו סיני עריף דאמר מר חבל צריכין למרי חמיא: (סנהדרין נט) ת"ר כי דבר ה' בזה כו' ר'

נתן אומר זה שאינו משגיח על המשנה: (סנהדרין נט) ת"ר הכן בחוץ מלאכתך זו מקרא ועתה בשדה לך זו

משנה אחר ובנית ביתך זו תלמוד. דבר אחר הכן בחוץ מלאכתך זו מקרא ומשנה ועתה בשדה לך זו

תלמוד אחר ובנית ביתך אלו מעשים טובים. ר' אלעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר הכן בחוץ מלאכתך זו

מקרא ומשנה ותלמוד ועתה בשדה לך אלו מעשים טובים אחר ובנית ביתך דרוש וקבל שכר: (מכות י) דרש

ר' יוסאי מאי דכתיב יומי אוהב בהמון לו תבואה* למי נאה ללמוד בהמון כי שכל תבואה שלו. והיינו דל"ר אלעזר מאי דכתיב ימי ימלל גבורות

ה' ישמע כל תהלתו למי נאה למלל גבורות ה' מי שיכול להשמיע כל תהלתו: (כ"מ ג) חנו

רבנן העוסקים במקרא מדה ואינה מדה במשנה מדה ונופל עליה שבר בתלמוד אין לך מדה

גדולה מזה ולעולם הוי רץ למשנה יותר מן התלמוד. הא גופא קשיא אמרת בתלמוד אין לך

מדה גדולה מזה והדר אמרת ולעולם הוי רץ למשנה יותר מן התלמוד. אמר ר' יוחנן בימי רבי

נשנית משנה זו שבקי כולי עלמא מתני' ואולי בתר תלמודא הדר ריש להו ולעולם הוי רץ

למשנה יותר מן התלמוד. מאי דרש בדריש רבי יהודה ברבי אילעאי מאי דכתיב יוהנר לעמי

פושעם ולבית יעקב חסאתם כו' (לעיל פ"ד מ"ג). דרש רבי יהודה ברבי אילעאי מאי דכתיב

ש"שעו דבר ה' החרדים אל דברו אלו תלמידי חכמים אמרו אחיכם אלו בעלי מקרא שונאים

אלו בעלי משנה כו' (לעיל פ"ג מ"ג): (יחזקאל הוריות פ"ג) הני הסדרן קודם לפלפול. הדא

אמרה משנה קודמת למקרא והדא מסייעא להדיא רתני רשב"י העוסק במקרא מדה ואינה מדה.

ורבנן עבדין מקרא כמשנה. מר שמואל בר נחמן אמר משנה קודם לתלמוד וסאי מעמא קנה

חכמה קנה בינה וגו'. ר' יוחנן אמר תלמוד קודם למשנה וס"מ קנה חכמה מה טוב סחרין.

מה סקיים ר"י מעמא דר' שמואל בר נחמני מים בזול ויין ביוקר אפשר לעולם לחיות בלא יין

ואי אפשר לעולם לחיות בלא מים. ומה סקיים רבי שמואל בר נחמן מעמא דרבי יוחנן מלח

בזול פלפול ביוקר אפשר לעולם לחיות בלא פלפול ואי אפשר לעולם בלא מלח: לעולם

הוי רץ למשנה יותר מן התלמוד הדא דתימר ער שלא שיקע בו רבי רוב משניות אבל

מששיקע רבי רוב משניות לעולם הוי רץ אחר התלמוד יותר מן המשנה. (כ"ג קמס) אמר ר' יודא

אמר רב מאי דכתיב קבל ימי עני רעים זה בעל תלמוד ופוב לב משתה תמיד זה בעל משנה

רבא אמר איפכא והיינו דאמר רב שרשיא משמיה דרבא מאי דכתיב יססיע אבנים יעצב בהם

בוקע עצים יסכן בהם. מסיע אבנים יעצב בהם אלו בעלי משנה בוקע עצים יסכן בהם אלו

שחם יאסרך לך פעם בכאן ילמדנו מחוך משנה

אחרת או חס יקשה לו דבר יצין מחוך משניות

הרבה שידו הא מה פלוגי הוא ששמעטוהו

במקום אחר חומר כך: סיני עדיף. מי שמשנה ובריות סדורות לו כמיתותן מהר

סיני. ורצ יוסף הוא קרי ליה סיני כדאמרין קרי ר"י חספיה ורצ חספיה ככח מור חבל

לא היה מפולל כל כך להקשות ולחרץ ולהצין דבר מחוך דבר: עוקר הרים. מרץ ומפולל

בתורה: המשנה. זה עושם כמו שחיו עיקר: ועסדה בשדה לך. ונלכה מלאכתך

בשדה לך: תלמוד. לתם סכרל בעטמי המשנה וסלכה כדברי מי: ללמוד בהמון. לדרוש

נרבים: שכל חספיה שלו. שבקי במקרא במשנה בהלכות ובאגדות: מדה היא. קמס:

ואינה מדה. שהמשנה והתלמוד יסס ממנה מפני שהלויס גיירסא ומשפחתן שנימיהס לא

היה תלמוד בכחז וגם לא היה ניחן לכחז חלל לפי שמתעטו הלככות התחילו דורות

אחרונים לכחזו: בתלמוד. לתם לב להצין סתומות קטמי המשנה מה הם ולשמיס

סותרות זו חס זו יצין למרן שיהיו שפיהן קיימות. חס לדעת דברי הסגלים המולקים

בדבר וימא הא מה פלוגי חס הא: כימי רבי נשית משנה זו. הא דקמי תלמוד. אין

לך מדה גדולה מזה לפי שמתרבו תלמידי שחלי והלל שהיו לפניו שלפס דורות רבו מחלוקת

בתורה ונעשים כשמי פורוס מחוך עול עטוד מלכיות ומחוך כך לא היו יכולין לתם לב

לכר דברי החולקים עד ימיו של רבי שנתן הקב"ה לו חן בעיני חסומיוס ומהו מנה

ושלח וקבץ כל תלמידי ח"י ועד ימיו לא היו מסכתות סדורות חלל כל תלמיד ששמע דבר

מפי גדול הימנו גרסה ונתן סימנין הלכה סלוי שמעמי משס פלורי וכשנתקלו אחר כל

אחד מה שמעט ומהו לב לכר סעמי המחלוקת דברי מי ראוין לקיים וסדרו הסמכתות.

וסחם נמי במשנה דברי יחידים שרחה רבי חס דבריהם ושנאן סחם כדי לקצוע הלכה

כמותס לפיכך אמרו בתלמוד אין לך מדה גדולה מזה שיתס לב לסעמי המשנה: שבקי

כ"ע מת"י. מלחזור על גרסת משמס: וחלו נחר תלמודא. לחשוב כסכרל: הדר דרית

להו הוי רץ למשנה. לפי שירא סן יסתכו הסמיות ויחליפו שמות סחכמים וכמקום חייב יאמרו מותר: מאי דרש. מחללה כסדרש סתלמוד גדול: הסדרן. וזה שהמשניות

והבריות סדורין לו כסיו קודם לפלפול המפולל המחודד והלימוד חלו סדור יכסיו כל כך: הדא חמדה. כי כיכי דסדרן קודם לפלפול. ה"ג משנה

קודם למקרא: ורבנן עבדין מקרא כמשנה. שנס על המקרא וסלין סכר כעל המשנה: קנה חכמה קנה בינה. חכמה היא המשנה ובינה הוא התלמוד שפי

הגמרא מותר לב להצין דבר מחוך דבר והקדים חכמה לבינה: קנה חכמה מה טוב סחרין. וקנות בינה נבחר מכסף ומשמעות הכחז כך הוא. חס קנה

חכמה לבדה וסיו סמשנה מה טוב סחרין והוא הזהב לפי סעדין חין. לו מעלת הבינה. וקנות בינה כלומד כשהגית לקות בינה והוא התלמוד חס החכמה

חיינה השוכה חללו כ"כ לפי שנתוסף לו קצין הבינה וחלו חין קצין סחכמה חללו כ"כ נבחר מכסף לפי ערך הבינה שהיא יותר חשובה כמעלה עד סחכמה

כמו ערך סחרין נגד הכסף: מים בזול ויין ביוקר. וה"ג משנה בזול וגמרא ביוקר ומ"מ חספר לעולם בלא גמרא לעשות מעשה ע"ס המשנה חלל בלא משנה חס

חספר הלכך חקדים קרא משנה: סלח בזול. גמרא הוא כמלח שהוא בזול שנות יותר להשיג ע"י יעסיה וסדור המשנה על סה קשה עסי והוא כסלפלין שהוא

ביוקר ומ"מ להיות המלח לריך לעולם יותר חשוב יותר. וכן הגמרא לריך יותר לססוק הלכה למעשה מסדור המשנה על סה שחחר ששיקע רבי סמשנה כסחב

חסי לו יהיו סגורות על סה יוכל לססוק דין מחוכן ע"י הגמרא חלל בלא גמרא ח"ל לססוק הלכה כרורה על ידן ולכן שחב הכסוב הגמרא יותר ומ"מ

סדור המשנה על סה יותר יקר ולריך לעשותו עיקר יותר מהגמרא: עד שלא שיקע בו רבי. שלו רוב המשניות חלל חס ככר למד חלל רבו רוב המשניות ובקי

בהן הוי רץ אחר התלמוד להצין דבר מחוך דבר: והיפ"מ סי' עד שלא שיקע רבי. הייט רבינו הקדוש קודם ססדר רבי המשניות לפי סלח ייסטו

לסחב ונחירא"סן יסתכו. חלל אחר שחבר ע"ס משנה וסחב הדברים משוס עת לעשות לה' מעשה חין סחד שישתכחו המשניות לכן יש לרוץ אחר הגמרא:

זה בעל התלמוד. שממית עטמו לכיון הלכות ולחרץ היות: רבא אמר חסכא. כל ימי עני רעים זה בעל משנה שחיו יכול להורות הלכה מחוך משנסו וגם

כשהולקות זו על זו חיו יודע לחרץ וסוב לב זה בעל תלמוד שידע משניות על העיקר ובקי כסעמיהס ויס בידו כח להורות הלכה למעשה: יעצב.

לסון כסלפלין מחלכנה: זה בעל משנה. שסונה משניות כל היום וחין לו חלל ער ססתקסה כסעמיהס וחיו יודע לסרס: יסכן. לסון חמיות כלומר סנהגס

נהס

תורה אור מ דברים יא: י מכלי כד: ב שם יד: ל כמדבר טו: מ מעלי כד: ג קבלת כ: א כספרינו כסוב לא כאלוף ודריס כמו לו כוא' ו: ס חסלים קו: ע יעשים נח: פ כס סו: צ מעלי ד: ק שם טו: ר קבלת י: ח ע"י ירובלמי מנילס ס"ג כ"ד חלל אמר מן שמעס וסחל חסד מן דעס:

בגדלות מרחקים, א"ה תנחומא מה מגדלות כרחק סוה יט בו מכל מיני בשמים כך ת"ח צריך להיות מלא מקרא משנה ותלמוד והלכות ואגדות (שהס"ר פ"ה פ"א):

בשימוש חכמים. משל למה"ד למלך שהניח ענדו דורן לפניו איפה של חטים אם טמנה ולא בריר ה"ו

דבר מנוה אס בריר ולא טמנה ה"ו דבר מנוה בריר וטמנה ולא הו"א ממנה פולח ה"ו מזה בינונית אבל אס בריר וטמנה והו"א ממנה פולח ה"ו מזה שלמה. כך ת"ח דומים בעו"כ"ו דל"ת קרא אדם ולא שנה ה"ו דבר גנאי שנה ולא קרא ה"ו דבר גנאי קרא ושנה ולא שימש ת"ח ה"ו מזה בינונית אבל אס קרא אדם תורה נביאים וכתובים ושנה משנה ומדרש הלכות ואגדות ושימש ת"ח ה"ו מזה שלמה (תנחומא פ"ה):

על כן עלמות אהבון. קרא אדם ולא שנה עדיין בחון הוא עומד שנה ולא קרא עדיין בחון הוא עומד קרא ושנה ולא שימש ת"ח דומה כמי שנתעלמה ממנו תורה שנאמר כי אחרי טובי נחמתי ואחרי כודעי וגו'. אבל קרא אדם תורה נביאים וכתובים ושנה משנה מדרש הלכות ואגדות ושימש ת"ח אפי' מת או נהרג על התורה כרי הוא בשמחה לעולם בעו"כ"ו לכך נאמר עלמות אהבון (שס פ"ז):

מבאן אמרו אס יט בלדס ד"א ומקרא בלדס מוסרין לו מלאך אחד לשמרו שנאמר הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמך וגו' קרא אדם תורה נביאים וכתובים מוסרים לו שני מלאכים שנאמר כי מלאכיו יצא לך לשמך בכל דרכיך אבל קרא אדם תנ"ך ושנה משנה ומדרש הלכות ואגדות ושימש ת"ח הקב"ה משמרו בעצמו משל למה"ד למלך שהיה מלך בדרך וזנו עמו כולך כמדבר זנו עמו וכיון שהגיעו לחמה ולשרב עומד אכיו עליו בחכמה מרוחה של חמה ועושה כל לבט כדי שלא יגיע בו החמה וסער. וכן הקב"ה שנאמר ה' שומר ה' כלך וגו' ונאמר הנה לא יטס ולא ייטן שומר ישראל (שס פ"ח):

מלך לשדה נעדר. ר"י ור' נחמיה ר"א מלך זה בעל תלמוד לשדה נעדר זה בעל משנה שהוא בודר הלכה לפניו. ר' נחמיה אומר מלך זה בעל משנה לשדה נעדר זה בעל תלמוד שהוא מקבל הלכה לפניו לפיכך אובד כסף לא יצטע כספן אובד תורה לא יצטע תורה ואובד נחמון וגו'

החורה נקנית אלא בחבורה בו: בפלפול התלמידים. (מספ ס) רבינא אמר כל האודה ללמוד בהמן לו תבואה ודיינו דאמר רבי הרבה תורה למדתי מרבתי ויותר מחברי ומתלמידי יותר מכולם (פ' גפ"ז שס): (תפריט ז) אמר רבי נחמן בר יצחק למה נמשלה דברי תורה בעץ שנאמר יעץ חיים היא למחזיקים בה לומר לך מה עץ קטן מרליק את הגדול את הגדול את הגדול (לפ"ל פ"א מ"א נ"י) והעמידו תלמידים הרבה: בישוב (ספ"ה סורית) איבעיא להו ר' וירא רבא בר רב מתנא הו' מנייהו עדיף רבי וירא ורין ומקשה

להרבות עלתו כח"ה: אמונתי. מכסף האורח את הערים וגונב את הלכטות ואף זה כן: רסין פגושא. לוחם המכסף לוחם את לוחטיו ואף מכן מס' הס

ומה סירושן אלא כך משיהם שמת מהמכשפות כל על ידי לוחם הלחשים: מני מנא. ואף מנא מנא שמת מהלמוד שונה משנא ואף יודע מה מנא: שמוקן הלכות. מנא שמתו פ"ח ולא סקפידו על פשמי המשנה: הלכות. משניות: מבלי עולם ס"ד. ומה הם נדרמים לאחרים: שמורים הלכה מתוך משנתם. קאמר שמבליש עולם בהוראות פטות דכין דאין יודעים פטת המשנה פטתים שמורים לה דבר שאינו דומה ושור יט משניות הרבה דאמרין הא מרי רבי סלוי היא ויחידה היא ולית הלכה כוונתה ושור שאינם יודעים במחלוקת התנאים הלכה כדברי מ"י הלכך מדרין הוראות פטות: הליכות עולם לו. השונה הלכות העולם של וכוונתו: הפכה. דרית הם כמו פטו: כי מייכו עדיף. למימי בראש הסיצה: רבי וירא מריף ומקשי. מתוך פלפולו היה יודע להקשות לחסוקי

תורה אור ש מלי כח: ח מס מו: א קלס: ב פגלי כו: ג סקוק: ד מני ג: ח מלי כו: ו נפדר כח: ז מלי ג:

א פ"י וירושלמי מירושן פ"א ה"ו כל משנה שלא נכנסה לתורה אין סומכין עליה: ב פ"י וירושלמי סהורין פ"ב ס"ה שאין הלכה מסבירה נאמרת מלפני:

א. מ. שמואלסון ז"ל וצ"ל קפ"ו לנג חמשה לט ש"ן ה. וצ"ל ז"ל (אחיה חמשה קמח"ל :

שנו חכמים

פרק ששי

אבות

מחממה: כאלו קדוש שריו כחך מצוי. כאלו כל מצוי קדוש וחסד
לכחישן כו': הא דמי מלמד נפשיה. שיכול לסבול התענית משכחו הקב"ה חבל
מי שאיט יכול להחממה נקרא חסיד. המחממה דכתיב גומל נפשו איש חסד מפני
עצמו ממחבל ומחממה כמו כיום הגמל את יצחק. ח"ו גומל לשון תגמול שמעלים
נפשו לקט: והתם פ' נקרא חסיד שאיט
מחממה גומל חסד לנפשו: ועוד שחרו.
המחממה ומחממה בשו נקרא חסיד: שמחממה
במחממה שמים. חלש הוא ואינו יכול ללמוד:
שירותיה. בעודו חלש ליכול בעודו ולכן
המחממה אינו מועיל לו חלש כמו במחממה
מפני שאין לו מה יאכל: נחממו. הדין
דמחממה שיהי בעלי הגמל חן משריחין עלמן
לעין דדין ובחיסור ובהסדר להורות לנכור
ומחממה קד נתקללו המעשים וכיון שכן חן
להקב"ה נחת בעולמו וחן עולמו נוח לו:
חלש לשיחא. גילוי תקופת המזל: חסד
יומא. שהוא בקרב: דלרבי. לישן: וקציר.
לעסוק בחסד ונחממו: ויטע קובא. וישן
הרבה: יחך ופרע. היה לו עת קבוע לשמח
קד וקד פרקים שהיה סדור במזמוריו כיום
ופורע קביעת עמו גליל: חשבה בהקין
חמומך. בשכר היקפה חשבה חמומך:
נעשים לו קרעים. שוכח תלמודו ואיט חסד
חלש לכיוונו: לישן כיום. מפני ביטול חסד:
דמר. רבה בר רהמי: כרב. דמחממה למד
מחממה שהיה ישן רב כיום כשעור זה:
דרב דרבי. ורב למד מרבי הקדוש גדול
חלש: ורבי כדוד. קד קבל מחממו שזו
היה שנת דוד מלך ישראל: שיהן נשמי.
חלש: הוא נים. כיום: כמיטל מפומבדיתא
לבי טבי. דמחממה במקום חסד דכוס שיחא
פרסי: הפוסק מד"ס. מי שפוסק בחסד
ופוסק על דברי שיחא בסלה: מלוח. דברי
לחממה ועיקר. (כ"ה) הנכנסת בלוחם:
בס. דברי חסד ולא דברים אחרים שיחא
סילדים וקלח ראש: לא יוכל איש לדבר. חן
לו דשות: שיחא חולין. דברי סבלי וסחוק:
כי כעס בחיק כסילים יעם. חלמא דכועס
הוי כסיל וכסוי וכסיל יסרוס חולת חלמא
מוסיף כפשות: מי חסד נהמן לו חסדא.
חוסר חסד לו חסדא חסדא מחממה עליו
ועל זרעו כדחממין מאן דרחם רבן כו' לא
בין רבן: יכו רבן עיניהו דרבה. שהיה
חוסר חסד ביוסר וכו' לו כנס חסד: כל
אומות שחממה. שהיה בקי בחסדות וחסדות:
שוקל קלים וחמורים. ויודע לדרוש בק"ו:
במגדל הפורח בארץ. מחממה חלממה שלמעלה
מן

חדש קשה בעולם כמחממה נכבד ולא זו כלכד שיחמור
עצמו מן החממה חלש ישמור עצמו מאכילה ושחיה הרבה כי מחמך שהוא
אוכל ושחיה הרבה יבוא לדי תטמה שחמור סן תאכל ושחיה וגו' (תנא)
דבי אליהו דנה פרק י"ג):

ר' יהושע דסכנין בשם רבי לוי אמר תחלת
מחממה שינה דמחך ליה ולא לעי
באורייתא דמחך ליה ולא עבד עבדתא
(ב"ר פמ"ד):

רבי שמעון בן חנניאל אומר על שלשה
דברים הקב"ה נוכח על ח"ה שאין
לו פח בסלו ועל ח"ה שאינו עוסק בחסד
באשמורת האחרונה עליו ככתוב אומר
הדלת חסוד על צרה ועל על מתו ועל
המחממה חסד (חומת אליהו):

בארך חסיד. ח"ה הוגל בג'. מקומות
כעס חסד ונתעלמה מחמו כלכה
בשבת ובחולין ובכלי מחממה. בשבת דכתיב
ויהיו חסידים מחמו וגו' כיון שבעס
נתעלמה מחמו כלכות שבת מה חסד להס
אכלוהו היום כי שבת היום לה' וגו'.
ובכלי מחממה ויקצוף חסד על פקודי החיל
וכיון שבעס נתעלמה מחמו כלכה ושבת
לומר כלכות כלי מחממה עד שחממה
חלעזר. בחולין חסיד ויקצוף חסד על
חלעזר ואיחמור וגו' ושבת לומר להס שחממה
חסד לאכול בקדשים הנותנים (ויק"ר
פ' שמיני):

ומה חרע"ה שכתוב בו בכל ביתי נאמן
הוא וברחמנות נכב עם ישראל ונתן
נפשו עליהם ואמר ואם אין מחמו לא וגו'
חב לחממים ולנביאים כשבעס שעה אחת
נתעלמה מחמו כלכה הדיוטות עכ"ל (מ'
השם הוגל דר"ח):

בלב טוב. יהי לבי חסיד בחוקיך. חסד
דור רבון העולמים כשחמו עוסק
בחוקיך לא יבא רשות ליצר הרע להצין כי
שחממה חסדו ה' דרכך חלך בחממך
שלא יטעה אותו ויבא חסד מחממה מן
הצדיקים. ועוד מחמך שהוא מחממה אותו
אני מונע עצמי מד"ת ואני כל להשמיע
תלמידי לפניך וקטנים מחמו הם משיבין
ואומרים אינו כך ואני מחממה חלש עשה
לבי חסד כדי שיבא עוסק בחסד בחממה
הס"ד יהי לבי חסיד בחוקיך למען לא חסד
(שמו"ר פ"ט):

סליח כל שוגים מחממה וגו'. מהו סליח
כל שוגים החוטאים כל דואג ולמד
את החסד ולא עשה חסד וחלפת אותו
כל חסידותא מחממה חסד ולמד את החסד
ולא קיימה וחלפת אותו למה היו דומין
דואג ואיחממה לביח חלש חסד לחסד ימים
מנה בעל הכות וטחו כטיט חסד שטחו
כטיט חסד חלשים חסד כפל העיט החסיל
החסד יבא מן החסד כך היו חלו כלו
ולמדו כל דקדוקי חסד ולכנס מלח חוללות
לכך נאמר סליח כל שוגים מחממה כי שקר
חממה חסד כי שקר חממה כשחמו
ולמדו את החסד בשקר וברמיות למדוה
לכך

בלב טוב (חלש פמ"ד) שלא תהא עינו של אדם צר במשנתו של חברו. מעשה באחד שהיה עינו צר במשנתו של חברו נחקצו
היו ונפסד והלך לו: (מכות י) ורבנן ואי תיבא רבה בר כרי אמר ימי אוהב בהמן לו הבואה כל האוהב בהמן לו תבואה
יחבי ביה רבנן עיניהו ברבא בריה דרבה: (ע"ל פמ"ג מ"ד) יבא טוב ויקבל טוב כו': (ל"ה) בלב טוב (סנהדרין קו) אמר ר' יצחק
מאי דכתיב איזה כופר איזה שוקל איזה סופר את המגדלים, איזה סו ר כל אומות שבהרודה איזה שוקל כל קלים וחמורים
שבהרודה, איזה סופר את המגדלים שהיה סופר שלש מאות הלכות פסוקות במגדל הפורח באויר. אמר רבי אמי ארבע מאות
בעי

לא יוכל איש לרבר: (סוכה כה) אמרו עליו
על ריב"ז שלא שח שיחא חולין סימיו וכן היה רבי אליעזר תלמידו נודג אחריו:
במעו"ש שחוק. (נכוח לא) אמר ר' יוחנן משום ר"ש בן יוחאי אסור לאדם שיטלא שחוק פיו
בעוה"ז שנאמר 'או יטלא שחוק פיו וגו' אכדו עליו על ר"ל שכימיו לא טלא שחוק פיו
סבי שבעיה מר' יוחנן רבו: (עין פמ"ג מ"ג) בארך אפים. (פסחים סו) א"ר שמעון ב"ל כל
אדם שבעס אפ חסד הוא חממה מסתלקת ממנו ממשה דכתיב 'ויקצוף משה על פקודי
החיל. וכתיב 'ויאמר אלעזר הכהן וגו' מכלל דמשה איעלם סיניה כו' (ע"ל פמ"ג מ"ג). (נדרים
כ) רב ירמיה מריפתא אמר אף משבח תלמודו ומוסיף מפשות שנאמר 'כי כעס בחיק כסילים
יבא וכתיב 'וכסיל יבא אולת: (נכוח סג) אמר רבי ר' ינאי מאי דכתיב 'כי סיך חלב יציא
חממה וסיך אף יוציא דם וסיך אפים יוציא ריב כל תלמיד שבעס עליו רבו ושותק וזכה להבחין
בין דם מלא לדם מדור כו' (ע"ל פמ"ג מ"ג) ולא הקפדן):

של אדם צר במשנתו של חברו. מעשה באחד שהיה עינו צר במשנתו של חברו נחקצו
היו ונפסד והלך לו: (מכות י) ורבנן ואי תיבא רבה בר כרי אמר ימי אוהב בהמן לו הבואה כל האוהב בהמן לו תבואה
יחבי ביה רבנן עיניהו ברבא בריה דרבה: (ע"ל פמ"ג מ"ד) יבא טוב ויקבל טוב כו': (ל"ה) בלב טוב (סנהדרין קו) אמר ר' יצחק
מאי דכתיב איזה כופר איזה שוקל איזה סופר את המגדלים, איזה סו ר כל אומות שבהרודה איזה שוקל כל קלים וחמורים
שבהרודה, איזה סופר את המגדלים שהיה סופר שלש מאות הלכות פסוקות במגדל הפורח באויר. אמר רבי אמי ארבע מאות
בעי

תורה אור א יבמיה יב: ב מלי יא: ג תהלים י: ד מלך כ: ה שם ו: ו יכנס א: ז חסד ל: ח דברים יא: ט קטלם ט: י מלכות קדו:
ב במגדל לא: ל ט: מ קטלם י: נ מלי יב: ס ט: ע קטלם י: פ יכנס ל: ב

תורה אור ס ספרות סיני : צ שמואל א טו : ק תולדות כה : ר משיח : ש תכלית נ : ח ויקרא יא : א משה כס : ב משה כס : ג קבלת יב : ד ויקרא יב :
ה תכלית יב : ו ויקרא כו : ז קבלת יב : ח במדבר יא : ט שפיט ו : י ויקרא כס : כ שס נג :

פירוש חזקוני